

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mesut KAMBAY

TÜRKİYE’DE BANKALARIN KÂRLİLİĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN PANEL
VERİ ANALİZİYLE İNCELENMESİ

İktisat Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mesut KAMBAY

TÜRKİYE’DE BANKALARIN KÂRLILIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN PANEL
VERİ ANALİZİYLE İNCELENMESİ

Danışman

Prof. Dr. Sayım IŞIK

İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2018

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mesut KAMBAY'ın bu çalışması, jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mehmet MERT (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Sayım IŞIK (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Murat BELKE (İmza)

Tez Başlığı: Türkiye’de Bankaların Kârlılığını Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analiziyle İncelenmesi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 30/05/2018

Mezuniyet Tarihi : 21/06/2018

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Bankaların Kârlılığını Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analiziyle İncelenmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Mesut KAMBAY

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mesut KAMBAY
Öğrenci Numarası	20165208007
Enstitü Ana Bilim Dalı	İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(x) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Sayım IŞIK
Tez Başlığı	Türkiye’de Bankaların Kârlılığını Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analiziyle İncelenmesi
Turnitin Ödev Numarası	973683818

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 54 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 08/06/2018 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları’nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 15

alıntılar dahil % 20’dir

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu’nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu’nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları’nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

08/06/2018

(imza)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Prof. Dr. Sayım IŞIK

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KÂRLILIĞIN GÖSTERGELERİ

1.1. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Seyri	3
1.1.1. Osmanlı Devletinde Bankacılık (1847-1923)	3
1.1.2. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)	3
1.1.3. Devlet Bankaları Dönemi (1933-1944)	4
1.1.4. Özel Bankalar Dönemi (1945- 1960)	4
1.1.5. Plânlı Dönem (1960- 1979)	4
1.1.6. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2001)	5
1.1.7. Yeniden Yapılanma Dönemi (2002–2007)	6
1.2. Türk Bankacılık Sektörünün Mevcut Yapısı	7
1.3. Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Göstergeleri	9
1.4. Literatür	11

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Doğrusal Panel Veri Modelleri	17
2.1.1. Sabit Etkiler Modeli	18
2.1.2. Tesadüfi Etkiler Modeli	19

2.2. Tahmin Yöntemi Tercihi	19
2.2.1. Sabit Etkili ve Tesadüfi Etkili Modelin Seçilmesi	19
2.2.2. Hausman Testi	19
2.3. Panel Veri Modellerinde Temel Varsayım Testleri.....	20
2.3.1. Değişen Varyans (Heteroskedasite) Testleri	20
2.3.2. Otokorelasyon Testleri.....	20
2.3.3. Birimler Arası Korelasyon.....	20
2.3.4. Dirençli Tahminciler.....	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ANALİZ

3.1. Veri Seti ve Değişkenler.....	22
3.2. Model Seçimi ve Ampirik Bulgular	25
3.2.1. Aktif Kârlılığı Tahmin Sonuçları (ROA)	26
3.2.2. Öz Kaynak Kârlılığı (ROE) Tahmin Sonuçları	28
3.2.3. Net Faiz Marjı (NIM) Tahmin Sonuçları	30
SONUÇ	33
KAYNAKÇA.....	35
ÖZGEÇMİŞ	39

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Türk Bankacılık Sektöründeki Banka Sayısı	7
Şekil 1.2 Türk Bankacılık Sektöründeki Şube ve Personel Sayısı (2002-2017).....	7
Şekil 1.3 Yıllara Göre Öz Kaynak ve Net Kâr Değerleri (Milyon TL)	8
Şekil 1.4 Sermaye Yeterlilik Oranı (%) (2002-2016)	8
Şekil 1.5 Ortalama Aktif ve Ortalama Öz Kaynak Kârlılıkları (Yüzde).....	10
Şekil 1.6 Net Faiz Marjı (Yüzde)	10

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Banka Kârlılığıyla İlgili Çalışmalarda Kullanılan Değişkenler	15
Tablo 3.1 Çalışmada Kullanılan Bankalar	22
Tablo 3.2 Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler	23
Tablo 3.3 Varyans Şişirme (VIF) Değerleri (ln: doğal logartma).....	25
Tablo 3.4 Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	25
Tablo 3.5 Hausman Testi Sonuçları	26
Tablo 3.6 Temel Varsayım Testleri	26
Tablo 3.7 Sabit Etkili Panel Veri Sonuçları	27
Tablo 3.8 Hausman Testi Sonuçları	28
Tablo 3.9 Temel Varsayım Testleri	29
Tablo 3.10 Sabit Etkili Panel Veri Sonuçları	30
Tablo 3.11 Hausman Testi Sonuçları	31
Tablo 3.12 Temel Varsayım Testleri	31
Tablo 3.13 Tesadüfi Etkili Panel Veri Sonuçları	31

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
ROA	Aktif Kârlılığı
ROE	Öz Kaynak Kârlılığı
NIM	Net Faiz Marjı
VIF	Varyans Şişirme Değerleri

ÖZET

Türkiye’de bankalar finans sektörü içinde aktif büyüklük açısından en büyük paya sahip olan kuruluşlardır ve sektörün ana aktörleridir. Hem finansal piyasaların hem de genel olarak ekonominin etkin işlemesi için bankaların sağlam ve kârlı bir yapıda olması gerekmektedir. Bu yüzden bankaların kârlılıklarını etkileyen faktörlerin neler olduğunun saptanması çok yönlü neticeleri itibariyle önemini arttırmaktadır.

Bu çalışmada 2002-2016 yılları içerisinde Türk bankacılık sektöründe faal olan 15 mevduat bankasının kârlılığının belirleyicileri aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı ve net faiz marjı değişkenleri kullanılarak panel veri analizi yöntemi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda aktif kârlılığının temel belirleyicileri büyüklük, öz kaynak, diğer faaliyet giderleri ve yoğunlaşma değişkenleri, öz kaynak kârlılığının temel belirleyicileri büyüklük ve likidite değişkenleri, net faiz marjının temel belirleyicileri ise öz kaynak, faiz dışı gelir, diğer faaliyet giderleri, enflasyon, büyüme ve reel faiz olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Banka Kârlılığı, Türk Bankacılık Sektörü, Panel Veri Analizi, Mevduat Bankaları

SUMMARY
INVESTIGATION WITH PANEL DATA ANALYSIS OF THE FACTORS
AFFECTING THE PROFITABILITY OF BANKS IN TURKEY

Banks in Turkey are organizations that have the largest share in terms of assets in the financial sector and the sector's main actors are. In order for both the financial markets and the economy to function effectively, the banks must be sound and profitable. Therefore, determining what factors affect the profitability of the banks increases their significance in terms of multi-faceted consequences.

In this study, the profitability determinants of 15 deposit banks operating in the Turkish banking sector between 2002 and 2016 were analyzed by panel data analysis based on the variables of asset profitability, equity profitability and net interest margin. The main determinants of asset profitability are size, equity, other operating expenditures and concentration variables, size and liquidity variables that determine the main sources of profitability of the equity, and the main determinants of net interest margin are equity, non-interest income, other operating expenses, inflation and interest.

Keywords: Bank Profitability, Turkish Banking Sector, Panel Data Analysis, Deposit Banks

ÖNSÖZ

Türkiye’de finans sektörünün ana aktörleri olan bankaların kârlılık durumları hem sektör hem de ülke ekonomisi açısından önemlidir. Türkiye geçmişte yaşamış olduğu finansal krizler dolayısıyla bu durumu tecrübe eden ülkelerdendir. Sağlam ve kârlı bir mali yapıya sahip bankalar ekonominin büyümesine ve gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda bankaların kârlılıklarını etkileyen faktörlerin neler olduğu çalışmanın ana konusunu teşkil etmektedir ve literatürde de çokça işlenmiştir.

Bu tez çalışmasında hiçbir yardımını esirgemeyen, bilgilerini ve tecrübelerini her zaman samimiyetle aktaran ve motive eden danışmanım Prof. Dr. Sayım IŞIK’a, ekonometriyi bana sevdiren Doç. Dr. Mehmet MERT’e, verdiği önerilerle eksiklerimi görmemi sağlayan Öğretim Üyesi Murat BELKE’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tüm hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen, lisans ve yüksek lisans sürecinde onlardan uzakta kalmış olsam da sevgilerini ve güvenlerini benden ayırmayan kıymetli aileme sonsuz teşekkür eder, saygı ve sevgilerimi sunarım.

GİRİŞ

Finans sektörünün kilit kurumları bankalardır. Bankaların temel işlevi fon arzı ve fon talebi ilişkisinde aracı olmaktır. Bununla beraber bir ülke ekonomisinin gelişmesinde, bankaların finans sektöründeki etkinliği ve sağlamlığı; fon akışına aracılık etmeleri dışında kaydi para yaratmaları, servet dağılımını etkilemeleri, kredi ve para politikalarının uygulanmasına destek olmaları gibi farklı fonksiyonları da yerine getirmeleri sebebiyle oldukça ehemmiyet arz etmektedir.

Bankalar kâr amacı güderler ve onların kârlı ve güçlü bir yapıda olması, sektörde yaşanan gelişmelerin ekonominin genel seyrini etkilemesi sebebiyle önemlidir. Ayrıca bankalar için kâr, sadece varlıklarını sürdürmek için gerekli olan durumun yansıması değildir; aynı zamanda yönetim performansını ve sektörün genel rekabet durumunu da anlatan bir değerdir. Bankacılık sektöründe yaşanan olumsuz gelişmeler ekonomik yapıyı diğer sektörlerle nazaran daha fazla etkilemektedir. Özellikle Türkiye’de, diğer ülkelerden farklı olarak bankacılık sektörü finans sistemi içerisinde daha geniş bir alana yayılmıştır (Ünal, 2014: 8).

Türkiye’de bankacılık sektörünün yakın dönemdeki seyrine bakıldığında; 1990’lı yılların ortasından itibaren makroekonomik olumsuzlukların etkisiyle başlayan süreçte, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleriyle bankacılık sektörünün oldukça olumsuz etkilendiği görülmektedir. Şubat 2001 krizi ve ardından yapılan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma programı sektör açısından yeni bir başlangıç noktası olmuştur. Krizin etkisiyle hasar gören bankaların yeniden yapılandırılması, sektörün rehabilitasyonu, uluslararası kriterlere ve denetimlere göre şekillenen yeni bir denetleme ve risk dağıtım sisteminin uygulanması hedeflenmiş ve pratikte de hedeflere büyük oranda ulaşılmıştır. Yapılandırmadan sonra, özellikle ilk beş yıl boyunca makroekonomik performansın iyi olması ve Basel Kriterleri’nin olumlu katkılarıyla birlikte bankacılık sektörü daha da güçlü bir yapıya kavuşmuştur. Nitekim Türk bankacılık sektörü, 2008 yılında ABD ekonomisinde kredi balonunun patlamasıyla yaşanan ve sonrasında küresel bir çehreye bürünen finansal krizden belli bir ölçüde etkilenmiş olsa da; sağlam bilanço yapısı, risk yönetimi ve Türk lirasına duyulan güven sayesinde krizi daha olumlu atlatmış ve önemli ölçüde telafi etmiştir.

2009 yılından günümüze doğru devam eden süreçte makroekonomik durumun seyri, Dünya genelinde yaşanan siyasi gelişmeler, küreselleşmenin hızlanması, Basel II ve Basel III kriterlerine uyum süreçleriyle birlikte bankaların kârlılık durumlarında ve belirleyicilerinde değişmelerin oluşması muhtemeldir. Ayrıca ulusal ve uluslararası rekabet ortamının artması da bu fikri desteklemektedir. Kaynak dağılımında önemli rolü olan bankaların büyümeye ve kalkınmaya olan katkısı, hem Türk finans sektörü, hem ekonominin genel seyri hem de uluslararası yatırımcılar açısından önemlidir. Riskten uzak ve bilançosu sağlam bankalardan oluşan bir finans sektörünün hem ekonomik gelişmede hem de olası kriz durumlarında kamu kesimine yük olmaktan öte finansman sağlayarak destek olması, temel gayeleri olan kârlılığın ve bunun belirleyicilerinin önemini göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı 2002–2016 yılları içerisinde Türkiye’de faaliyet gösteren 15 ticari bankanın kârlılıklarını hangi faktörlerin etkilediğini incelemektir. Konu literatürde farklı veri seti ve tarih aralıklarında çokça işlenmiş bir konudur. Bu çalışma seçilen tarih aralığı itibariyle genel olarak diğer çalışmalardan daha uzun bir dönemi kapsamaktadır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türk bankacılığının tarihi seyri, bankaların kârlılığını etkileyen faktörler ve konuyla ilgili daha önceden literatürde yapılan çalışmalar incelenmiştir. İkinci bölümde çalışmanın yöntemi gösterilmiş, üçüncü bölüm olan analiz kısmında veri seti, kullanılan model ve analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KÂRLİLİĞİN GÖSTERGELERİ

1.1. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Seyri

Türkiye’de bankacılığın tarih içerisindeki seyrini incelemek için konuyla ilgili literatürde olduğu gibi gelişimi temel alt bölümlere ayırmak faydalı olacaktır. Bu süreç yedi dönem olmak üzere; Osmanlı Devleti dönemi (1847-1923), ulusal bankalar dönemi (1923-1932), devlet bankaları dönemi (1933-1944), özel bankalar dönemi (1945-1960), plânlı dönem (1960-1979), serbestleşme ve dışa açılma dönemi (1980- 2001) ve yeniden yapılandırma dönemi (2002-2007) şeklinde ayrılabilir.

1.1.1. Osmanlı Devletinde Bankacılık (1847-1923)

Osmanlı Devleti, 1845 yılında Galata bankerlerinin ileri gelenleriyle bir anlaşma yapmış ve sabit bir kurda ithalatın finansmanına yönelik bankerler tarafından poliçe yazılmasına karar verilmişti. 1847 yılında sözleşmenin yenilenmesi yerine bankerler tarafından aynı işlevi gerçekleştirecek bankaların kurulması talep edilmiş ve bu talep doğrultusunda kurulan İstanbul Bankası faaliyetlerine istikrarlı bir şekilde devam edememiş 1852 yılında tasfiye edilmiştir. 1856 yılında İngiliz sermayesiyle Osmanlı Bankası kurulmuş, dış borç alma faaliyetleri ivme kazanmıştır (Yetiz, 2016: 110; İncekara, 2011: 82).

Osmanlı döneminde bankacılık genel olarak borçlanma bankacılığı yapısındadır. Bu yapı 1881 yılında devletin dış borçlarının yönetimini devralmak için kurulan Düyun-u Umumiye ile yeni bir boyut kazanmıştır. 1888 yılında tarımsal kredilendirmeyi devlet kontrolüyle sağlamak için ilk devlet bankası sıfatına haiz olan Ziraat Bankası kurulmuştur. 1908 yılına gelindiğinde 2. Meşrutiyet’in ilânı ve milliyetçilik düşüncesinin yaygınlaşması neticesinde ulusal sermayeye dayalı, büyük kısmı yerel ve tek şubeli bankalar kurulmaya başlanmış, 1. Dünya Savaşı yıllarında ise bu eğilim hız kazanmıştır (İncekara, 2011: 83).

1.1.2. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)

1923 tarihli İzmir İktisat Kongresi ile birlikte iktisadi gelişmenin ulusal bir bankacılık yapısı zemininde arttırılacağı düşüncesiyle önemli kararlar alınmış ve bu doğrultuda Türkiye’de ilk kurulan kalkınma bankası sıfatına sahip Sanayi ve Maadin Bankası faaliyete geçmiştir. 1927 yılına gelindiğinde konut kredisi verilmesi Emlak ve Eytam Bankası’nın kurulmasıyla gerçekleştirilmiştir. 1930 yılında Cumhuriyet tarihinin bankacılık adına en

önemli hamlelerinden olan TCMB'nin kuruluşu yer almaktadır. TCMB para basmak ve değerini korumak, ekonomide likiditeyi ayarlamak ve bankalara borç para vermek amaçları doğrultusunda faaliyet göstermiştir (İncekara, 2011: 84).

1.1.3. Devlet Bankaları Dönemi (1933-1944)

1930'lu yıllara gelindiğinde özel kesim üzerinden yapılması hedeflenen sanayi kalkınmanın yetersiz kalması, küresel olarak meydana gelen Dünya Ekonomik Krizi'nin dış ticaret açıkları meydana getirmesi gibi iç ve dış etkiler sebebiyle özel kesim üzerinden hedeflenen sanayileşme stratejisinden vazgeçilmiş, kamunun özel kesime nazaran daha fazla imkânı olduğu düşüncesine dayanan “İktisadi Devletçilik” ilkesi, kamu iktisadi girişimleri üzerinden uygulanan bir sanayileşme stratejisi olarak benimsenmiştir. Stratejinin oluşumunda Sovyetler Birliği'nin ve Almanya'nın devletçilik tecrübelerinden de istifade edilmiştir. Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938) o dönemde kamu kesiminin sanayi faaliyetleri gösterecek işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamaları için kurduğu bankalardır (Coşkun, 2006: 28).

1.1.4. Özel Bankalar Dönemi (1945- 1960)

Özel bankalar döneminin dikkat celbeden yönü iktisadi devletçilik stratejisinin yerine özel sektör ağırlıklı uygulamaların, kalkınma ve sanayileşme hedeflerine ulaşmada yeni bir strateji olarak benimsenmesidir. İktisadi politika ve tasavvurda ortaya çıkan bu değişim bankacılık açısından da etkisini göstermiş, Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955) ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) kurularak özel bankacılık hızla ivme kazanmıştır. Ayrıca 1958 yılında bankacılığı geliştirmek, bankalar arası rekabet ve dayanışmayı sağlamak amacıyla tüzel kişi niteliğine sahip Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur (İncekara, 2011: 86).

1.1.5. Plânlı Dönem (1960- 1979)

1950'lerin sonlarına doğru uygulanmakta olan liberal politikalar yaşanan ekonomik durgunluk sebebiyle terk edilmiş ve devletin etkisinin arttığı karma bir politika izlenmiştir. Temelde ithal ikâmecî anlayışın hakim olduğu bu dönemde yerli üretimi ve sanayileşmeyi desteklemek maksadıyla 1963 yılında uygulanmaya başlayan kalkınma planlarıyla birlikte dışa kapalı bir telakki benimsenmiş, yeni yabancı bankaların kurulmasına izin verilmemiştir. 1960–1964 yılları arasında 150 adet banka kapanmış, küçük bankalar birleştirilmiş ve aktif

bankaların yeni şube açması desteklenmiştir. Ayrıca kalkınma plânlarıyla uyumlu bir kredilendirme ve teşvik sistemi uygulanmaya çalışılmıştır Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968), Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976), Arap-Türk Bankası (1977) ikisi ticaret bankası ve beşi de kalkınma bankası olmak üzere plânlı dönemde kurulan yedi bankadır (Coşkun, 2006: 30).

Kamu kesimi bu dönemde reel kaynak sağlamada ve var olanları arttırmada yaşadığı güçlükler sebebiyle, büyük çoğunluğu emisyonu dayanan Merkez Bankası kredilerine yönelmiş ve para arzının artmasına neden olan bu durum enflasyonist bir ortam doğurmuştur. Mal ve hizmet arzından daha yüksek derecede gerçekleşen bu parasal genişleme, kuşkusuz enflasyonun yükselmesindeki temel sebeptir (Coşkun, 2006: 31).

1.1.6. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2001)

Emisyona dayalı politikaların meydana getirdiği enflasyonist yapı ve beraberinde yaşanan dış denge problemleri, Türkiye'yi yeni bir iktisat telakkisine yöneltmiş ve enflasyonun denetim altına alınması, tasarrufların artırılması, ödemeler dengesinin iyileştirilmesi, imalat sanayi üretiminde özel kesimin olanaklarının artırılması gibi temel ilkelerden oluşan 24 Ocak 1980 tarihli istikrar politikası açıklanmıştır. Bu dönemden sonra Türkiye ekonomisi serbest piyasa ekonomisine dayanan, dışa satım odaklı üretim hedefi olan liberal bir yapıya kavuşmuştur. Bu durumun izdüşümü olarak finansal piyasalara bakıldığında, sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal yapıya sağlayan Sermaye Piyasası Kanunu (1982), bankacılık standartlarını uluslararası seviyeye çıkarmak için Bankacılık Kanunu (1985) çıkarılmış, para arzı denetimini sağlamak için açık piyasa işlemlerine başlanmıştır. 1986 yılında bankaların rezerv ihtiyaçlarına yönelik Bankalar Arası Para Piyasası kurulmuş, yine aynı yıl İMKB açılmış ve ikincil piyasalarda işlem hacmi artmış, 1988 yılında döviz piyasası kurulmuş ve Türk parası konvertibl hale getirilmiştir. Devam eden serbestleşme sürecinde sektöre yeni bankaların girişi kolaylaştırılmış ve sektör uluslararası piyasalara açılmıştır. 1990 yılında bütçe açıklarının finansmanı konusunda ticari bankalardan kaynak aktarılmasının kolaylaştırılması, Türkiye'nin 1994 yılında yaşadığı krizin önemli bir sebebi olmuştur (İncekara, 2011: 93; Yetiz, 2016: 112).

1995 yılında gerçekleştirilen istikrar programıyla ekonomideki toparlanma süreci bankacılık sektörünü de etkilemiş ve devam eden süreçte sektörün büyümesi sağlanmıştır. 1999 yılına gelindiğinde ekonomik durum eski hareketliliğinden uzaklaşmıştır. Bu dönemde bankaların faaliyetlerini düzenleyen, denetleyen ve sonuçları karara bağlayan Bankacılık

Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur. Ayrıca IMF ile “Stand by” anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma 2000 yılının ilk yarısında sürdürülebilir bir kamu borç oranı ve fiyat istikrarı konusunda olumlu sonuçlar verse de yeterli olmamış, yılın diğer yarısında döviz kuru ve faiz oranlarında meydana gelen geniş çaplı volatilité birçok bankayı olumsuz etkilemiş ve sektörde tutunamamışlardır. Demirbank, Etibank gibi bazı özel sermayeli bankalar TMSF’ye devredilmişlerdir. 2001 yılında ise bir önceki yılda gerçekleşen olumsuzluklar daha da artmış, ilk etapta finansal kesimde ortaya çıkan kriz, reel kesime de sıçrayarak Şubat 2001 krizi meydana gelmiştir. 8 bankanın daha TMSF’ye devredildiği, faiz hadlerinin ve döviz kurlarının hızla arttığı, reel milli gelirin küçüldüğü bir dönem yaşanmıştır (Yetiz, 2016: 113).

1.1.7. Yeniden Yapılanma Dönemi (2002–2007)

2000 ve 2001 yıllarındaki krizlerin ardından, büyük çaplı bir yenilenmeyi amaç edinen Güçlü Ekonomiye Geçiş programı uygulanmış, döviz kuru rejimi olarak dalgalı kur benimsenmiş, finansal piyasalarda istikrar yeniden sağlanmış ve yeni bir dönem başlamıştır. Kamu kesiminde mali disiplin ilkesi ışığında uygulanan para ve maliye politikaları, yerli paranın değerlendirilmesini ve iç borç faiz hadlerinin gerilemesini sağlamıştır (İncekara, 2011: 114).

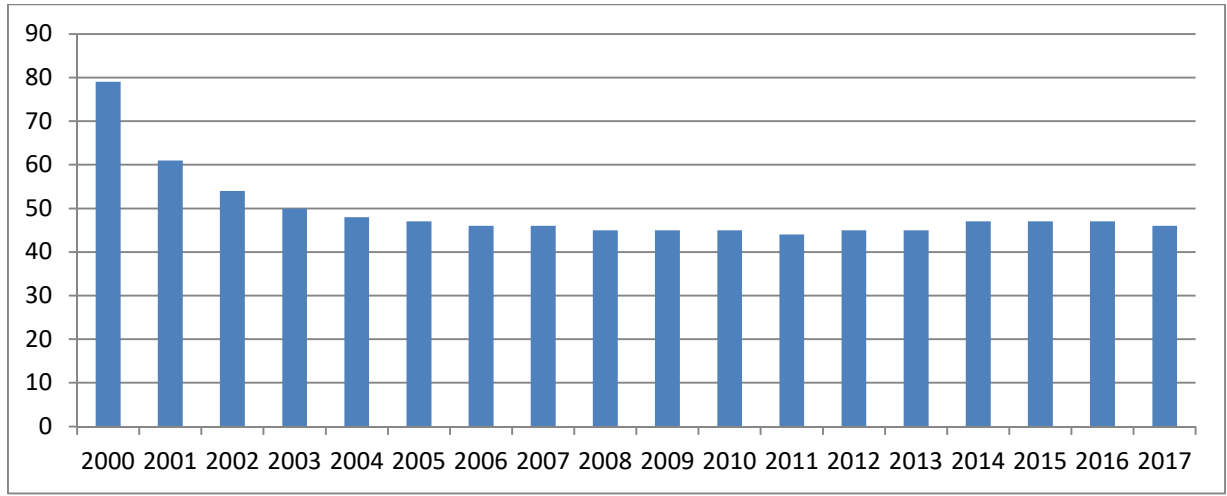
2002 yılında yeniden yapılandırmanın sonucunda bankalar kâr etmeye başlamış, TMSF’ye devredilen bankaların birleşme ve satış işlemleri yapılmış, enflasyon düşme eğilimine girmiştir. 2003 ve 2004 yılında iyileşen ekonomiyle birlikte bankalara ve finansal sisteme duyulan güven artmış, sistem daha sağlıklı hale gelmiş ve bankacılık sektöründe rekabet ortamı oluşmuştur (Yetiz, 2016: 114).

2005 yılı, 2002 yılında benimsenen örtük enflasyon hedefi uygulamasının son kez uygulandığı yıldır. TCMB 2006 yılı itibariyle açık enflasyon hedeflemesine geçileceğini duyurmuştur. 2002-2007 yılları arasında yaşanan olumlu ekonomik gelişmeler finansal piyasalara ve bankacılık sektörüne de yansımış; dış kaynak girişi artmış, risk primleri azalmış ve bunun da etkisiyle kamu kesiminin borçlanma faiz oranı azaldığı için finansal varlıklar üzerindeki kamu kesiminin baskısı nispeten azalmıştır. Bu dönemde bankacılık kesimi bilanço büyüklüğünde, personel ve şube sayısında istikrarlı bir artış sağlamış; toplam banka sayısı gerçekleştirilen satın alma ve birleşme faaliyetleri neticesinde azalmıştır. İMKB’de işlem gören finansal kurumların piyasa değeri 2002 yılında 7,3 milyar dolar seviyesindeyken, 2007 yılının sonlarında 117 milyar dolar seviyesine çıkmıştır (İncekara, 2011: 115-120).

1.2. Türk Bankacılık Sektörünün Mevcut Yapısı

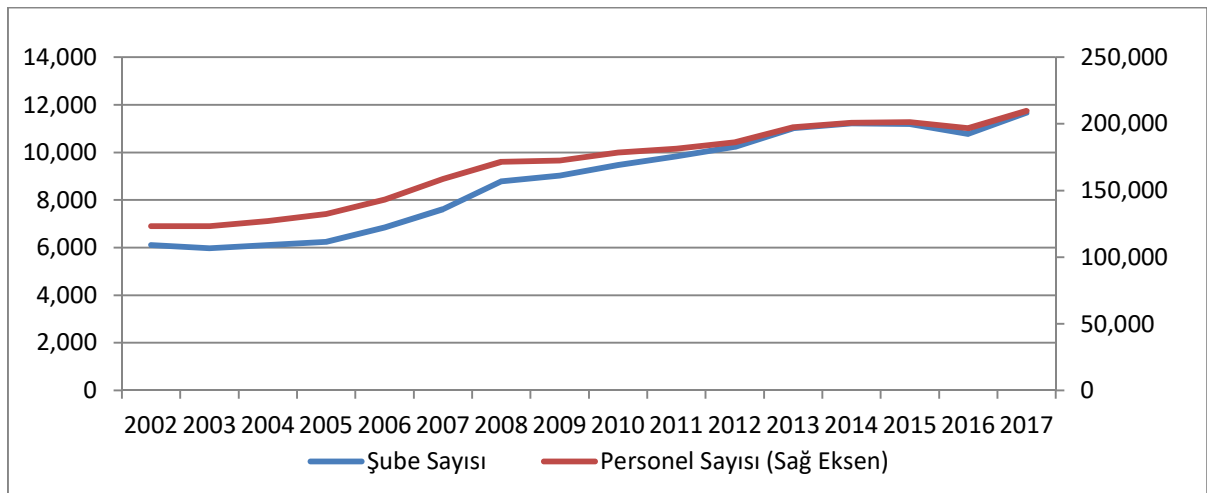
Türk Bankacılık Sektörü günümüzde, modern bankacılığın kriterlerine uyan, geçmişte yaşamış olduğu krizlerden ders alıp her geçen gün kendini yenileyen ve mali yapısını sağlamlaştıran, küresel bankacılık hizmetlerinin tamamını gelişen teknolojiye adapte ederek kaliteli ve hızlı biçimde sunan bir yapıya sahiptir (Yetiz, 2016: 107; Sümer, 2016: 487).

2017 yılı Eylül ayı itibariyle Türkiye’de bankacılık sektöründe 34 adet mevduat, 13 adet kalkınma ve yatırım bankası ve 5 adet katılım bankası olmak üzere toplam 52 adet banka bulunmaktadır. Şube sayısı 11.663 ve personel sayısı 209.672’dir.

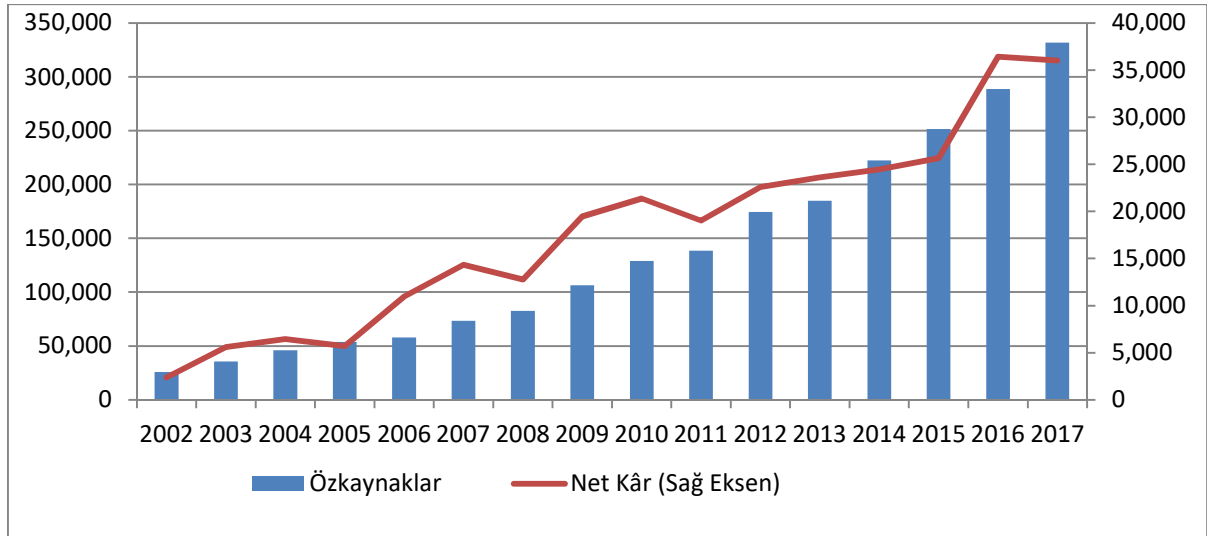
Şekil 1.1 Türk Bankacılık Sektöründeki Banka Sayısı (Katılım Bankaları Hariç)

Kaynak: TBB, www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (erişim tarihi: 16.05.2018)

Şekil 1.2 Türk Bankacılık Sektöründeki Şube ve Personel Sayısı (2002-2017)

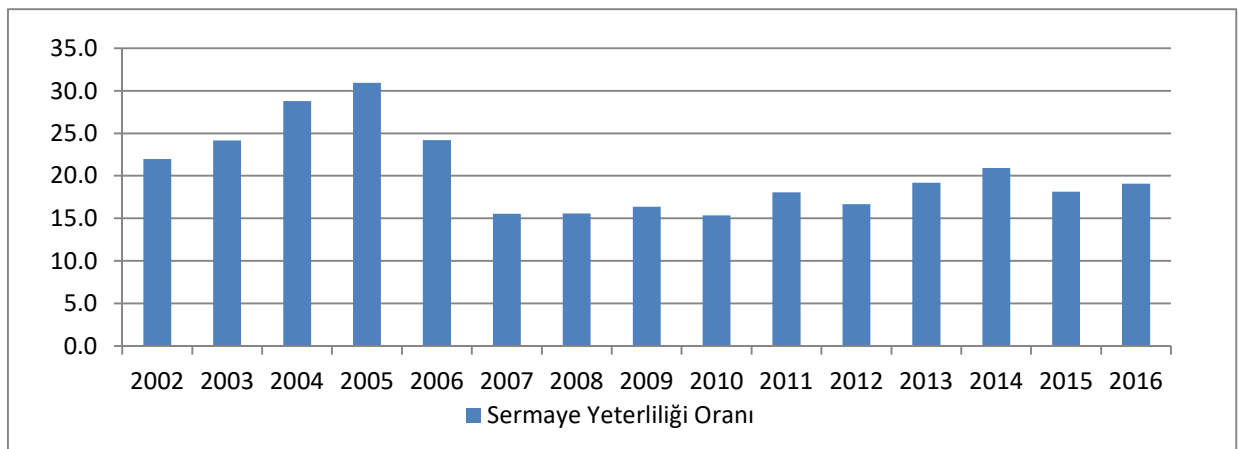
Kaynak: TBB, www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (erişim tarihi: 16.05.2018)

Şekil 1.3 Yıllara Göre Öz Kaynak ve Net Kâr Değerleri (Milyon TL)

Kaynak: TBB, www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (erişim tarihi: 16.05.2018)

Şekil 1.1, Şekil 1.2 ve Şekil 1.3 incelendiğinde yıllar itibariyle banka sayısının azaldığı; şube sayısı, personel sayısı, öz kaynaklar ve net kârın ise arttığı görülmektedir. Bu neticenin arkasında 2001 krizinden sonra gerçekleştirilen yeniden yapılandırma çalışmalarının, yapısal reformların ve 2008 yılı mortgage krizini hariç tutarsak genel olarak meydana gelen olumlu ekonomik gelişmelerin etkisi büyüktür. Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğüne baktığımızda 2017 yılının Eylül ayı itibariyle bir önceki çeyreğe göre %2,8 artarak toplamda 3.054 trilyon TL, net dönem kârı da kamu, özel ve yabancı bankalar düzeyinde artarak 37 milyar TL olduğu görülmektedir.

Şekil 1.4 Sermaye Yeterlilik Oranı (%) (2002-2016)

Kaynak: TBB, www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (erişim tarihi: 16.05.2018)

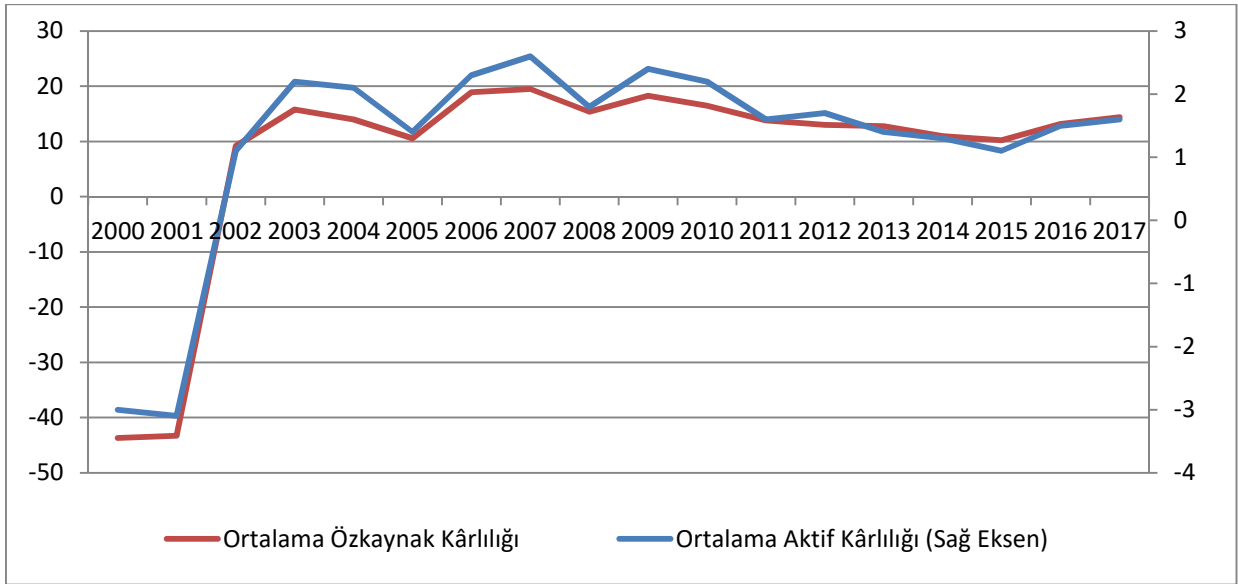
Bankaları ve sektörü değerlendirmede Basel Kriterleri ile birlikte uluslararası bir kriter halini alan diğer bir ölçüt sermaye yeterlilik oranıdır. Bu oran öz kaynaklar ile risk ağırlıklı varlıkların oranlanmasıyla elde edilir. Şekil 1.4’de görüldüğü üzere sermaye yeterlilik oranı 2002 yılından 2016 yılına dek asgari yasal sınır olan %8’in oldukça üzerindedir.

1.3. Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Göstergeleri

Diğer iktisadi işletmeler gibi bankaların da temel amacı ve varlıklarını üzerine inşa ettikleri zemin kârlılıklarıdır. Kâr elde ettikleri sürece faaliyetlerine ve ekonomi içerisindeki misyonlarına devam edebilirler. Aynı zamanda bankaların kârlılıkları, başarılı bir yönetime sahip olup olmadıkları hakkında da bize bilgi sunmaktadır.

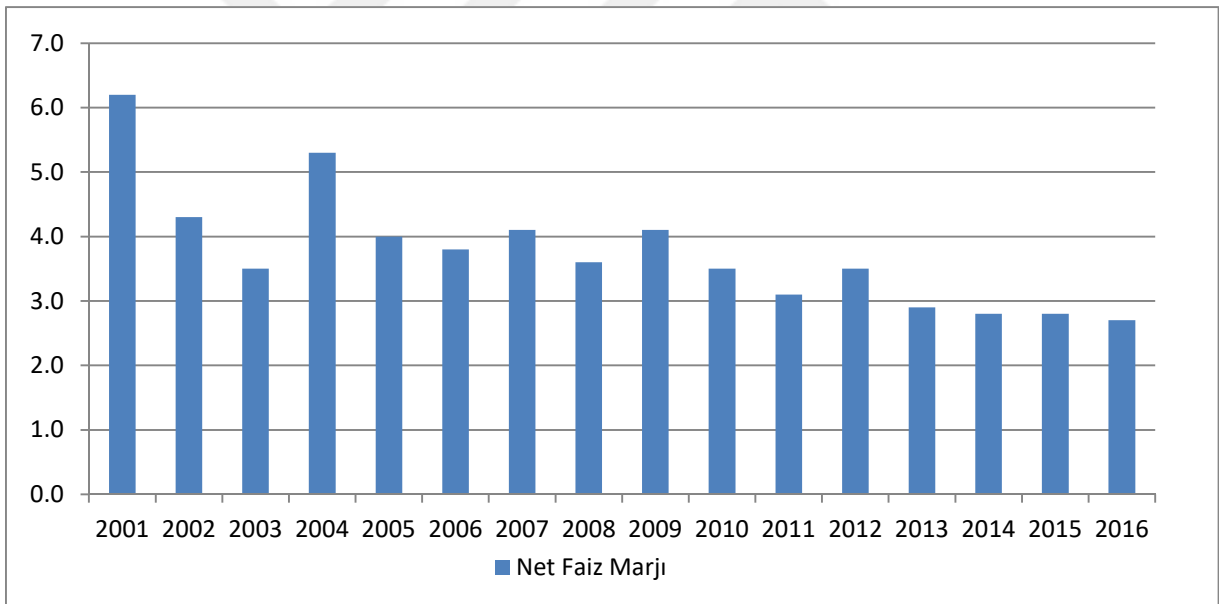
Banka kârlılığı genel manada aktiflerin kârından pasiflerin toplam maliyetinin çıkarılması olarak tarif edilebilir. Banka kârlılığının ölçülmesinde ekseriyetle üç temel gösterge kullanılmaktadır. Bunlar; net kârın öz kaynaklara oranı olan ve konulan sermaye karşılığında ne kadar kâr edildiğini gösteren ROE (öz kaynak kârlılığı), net kârın toplam aktiflere oranı olan ve toplam aktifler üzerinden elde edilen kârı gösteren ROA (aktif kârlılığı) ve net faiz gelirinin toplam aktiflere oranı olan ve net faiz gelirlerinin özet bir istatistiğini veren NIM yani net faiz marjıdır. Bu göstergeler bankalara ve sektöre özgü bazı mikro değişkenler ile ekonominin geneline özgü makro değişkenlerin fonksiyonel ilişkisi ile analiz edilerek kârlılığı etkileyen faktörler incelenmektedir. Burada adı geçen mikro değişkenler bankaya özgü değişkenler olan sermaye oranı, personel giderleri, takipteki krediler, likidite oranı, faiz gelirleri, toplam mevduat oranı gibi değişkenlerken, makro değişkenler ekonominin bütününe ilgilendiren enflasyon oranı, büyüme oranı, reel faiz oranı gibi makroekonomik değişkenlerdir.

Şekil 1.5’de yıllar itibariyle Türk Bankacılık Sektörünün ortalama aktif ve ortalama öz kaynak kârlılığı, Şekil 1.6’da de net faiz marjı görülmektedir. Şubat 2001 krizinden sonra yapılan yapısal reformlar negatif olan bankaların kârlılık düzeylerini önemli ölçüde iyileştirmiş ve aktif kârlılığı ortalama %1-3 bandına, öz kaynak kârlılığını %10-25 bandına yerleştirmiştir. Sektör kârlılığı Eylül 2017 itibariyle gerek öz kaynak kârlılığı gerekse aktif kârlılığı açısından bütün banka grupları bazında geçen yılın aynı dönemine göre artış göstermiştir. Bu müspet durumun oluşmasında büyümeyi destekleyici yönde alınan teşvik paketleri ve düzenleyici kurumların bankalar üzerindeki yükleri hafifletmesinin etkisi mühimdir.

Şekil 1.5 Ortalama Aktif ve Ortalama Öz Kaynak Kârlılıkları (Yüzde)

Kaynak: TBB, www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (erişim tarihi: 16.05.2018)

Şekil 1.6 Net Faiz Marjı (Yüzde)

Kaynak: TBB, www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (erişim tarihi: 16.05.2018)

Şekil 1.6'da da görüldüğü üzere net faiz marjı 2000'li yılların başından günümüze doğru genel olarak azalma eğilimi içerisine girmiştir. Bu durum sektördeki rekabetin giderek yoğunlaştığının bir göstergesi olabilir.

1.4. Literatür

Banka kârlılığını etkileyen faktörleri incelemek üzere gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazılarında tek bir ülkenin, bazılarında ise birçok ülkenin bankalarının analiz edildiği görülmektedir.

Molyneux ve Thornton (1992) çalışmalarında 1986 ile 1989 yıllarını kapsayan, ülkemizin de içerisinde bulunduğu 18 Avrupa ülkesinin bankalarını analiz etmişlerdir. Aktif kârlılığı ve öz kaynak kârlılığının bağımlı değişken olduğu çalışmada, havuzlanmış panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlara bakıldığında sermaye oranı, faiz oranı, konsantrasyon oranı ve personel giderleri ile kârlılığın pozitif ilişkide, likidite oranı ile kârlılığın negatif ilişkide olduğu görülmektedir.

Saunders ve Schumaer (1997) çalışmalarında ABD, İngiltere, İspanya, Almanya, Fransa, İtalya ve İsviçre'nin bulunduğu 7 büyük OECD ülkesinin bankalarını, 1988-1995 periyodunda net faiz marjı üzerinden kârlılık analizine tabi tutmuşlardır. Ampirik sonuçlar, banka sermaye varlık oranı, rezervlerin fırsat maliyeti ve örtük faiz oranının net faiz marjı üzerinde pozitif etkisi olduğunu gösterirken; düzenleyici vergiler ve makro faiz oranı dalgalanmalarının ise negatif etkisi olduğunu göstermiştir.

Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) çalışmalarında ülkemizin de arasında olduğu 80 ülkenin bankalarını 1988-1995 yılları arasında net faiz marjı ve vergi öncesi aktif getirileri etkileyen faktörler üzerinden panel veri yöntemiyle incelemişlerdir. Ampirik sonuçlarına göre nispeten yüksek faiz dışı varlıklara sahip bankaların kârlılığının daha düşük olduğu, öz kaynakların toplam aktiflere oranının yüksek olduğu bankalarda ise kârlılığın yüksek olduğu görülmüştür. Uluslararası banka sahipliğinin de kârlılık üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Bu durum gelişmekte olan ülkelere bakıldığında yerel bankaların yabancı bankalarda daha düşük faiz marjlarına sahip olmasına binaen yabancı bankaların daha yüksek kârlılık elde etmesiyle ilgilidir. Enflasyonla kârlılık arasında; daha fazla işlem, daha geniş şube ağları ve gelirlerin enflasyonla birlikte daha fazla artması sebebiyle pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Rekabetçiliğin ve işsizliğin arttığı ülkelerde de kârlılığın azaldığı saptanmıştır.

Abreu ve Mendes (2000) çalışmalarında Portekiz, Almanya, Fransa ve İspanya'daki bankaların 1986-1999 yılları arasında kârlılığını etkileyen faktörleri; hem aktif kârlılığı, hem öz kaynak kârlılığı hem de net faiz marjı değişkenleri üzerinden panel veri yöntemiyle incelemiştir. Ampirik sonuçlar banka kârlılığının operasyon maliyetleri, yüksek öz kaynak (iyi aktifleşme), kredi varlık oranı ve enflasyon ile pozitif ilişkili; işsizlik oranıyla negatif ilişkili olduğunu göstermiştir.

Kaya (2002) 1997-2000 tarihleri arasında Türkiye’de banka kârlılığını etkileyen faktörleri incelediği çalışmasında kârlılığı; aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı ve net faiz marjı değişkenleri üzerinden iki aşamalı yaklaşımı (two step approach) kullanarak analiz etmiştir. İki aşamalı bu yöntem; ilk aşamasında bağımlı değişkenler, bağımsız değişkenler (mikro) ve zaman kukla değişkenleriyle yapılan tahminin sonucunda saptanan zaman kukla değişkenleri ve sabit değişkenin katsayıları toplamının (saf kârlılık), ikinci aşamada bağımsız (makro) değişkenlerle, bağımlı değişken olarak tahmin edilmesi mantığına dayanır. Sonuçlara bakıldığında, kârlılığın yüksek sermaye oranı, menkul değerler oranı, likit varlıklar oranı, personel giderleri, kredi portföyü, yabancı para net açık, enflasyon ve reel faiz oranı ile pozitif; toplam mevduat oranı ile negatif yönlü bir ilişkide olduğu tespit edilmiştir. GSMH büyümesiyle karlılık arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Athanasoglu, Delis ve Staikouras (2006) çalışmalarında 1998-2002 yılları arasında Arnavutluk, Macaristan, Bulgaristan, Bosna Hersek, Romanya, Sırbistan ve Hırvatistan’dan oluşan yedi Güney Doğu Avrupa ülkesinin bankalarını aktif kârlılığı üzerinden panel veri yöntemiyle incelemişlerdir. Ampirik sonuçlar incelendiğinde, öz kaynak değişkeninin ROA ile pozitif yönlü ilişkisi olduğu görülmüştür. Keza banka büyüklüğü, konsatrasyon oranı ve enflasyon oranıyla kârlılık arasında da pozitif, operasyon maliyetleriyle kârlılık arasında ise negatif yönlü bir etkileşim gözükmemektedir. Reel GDP büyümesinin kârlılık üzerinde anlamlı bir etkisine rastlanmamıştır.

Atasoy (2007) çalışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren 26 bankanın 1990-2005 yılları arasındaki verilerini esas alarak aktif kârlılığı ve net faiz marjı değişkenleri üzerinden panel veri yöntemiyle incelemiştir. Ampirik sonuçlara göre, öz kaynakların toplam aktifler içerisindeki payının artması, net faiz marjını ve aktif karlılığı arttırmakta, faiz dışı giderlerin artması da net faiz marjını arttırmakta ancak aktif kârlılığını azaltmaktadır. Yüksek enflasyonun yaşandığı dönemlerde aktif ve öz kaynak karlılıkları artmasına rağmen, getiriler enflasyonun gerisinde kalmakta, GSYİH büyümesinin yükseldiği aralıklarda ise net faiz marjı küçülmektedir. Sonuç olarak özellikle faiz dışı giderlerin ve özel karşılık giderlerinin bankaların kârlılık performanslarına etkisinin önemli olduğu görülmüştür.

Bach, Dumitric ve Sarlija (2007) çalışmalarında 1999-2003 yılları arasında Hırvatistan’daki bankaların kârlılığını aktif kârlılığı üzerinden incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde bankaların sermayesinin varlıklara oranının, kredilerin aktiflere oranının ve pazar payının kârlılıkla pozitif yönlü ilişkisi olduğu görülmüştür.

Sayılğan ve Yıldırım (2009) çalışmalarında Türkiye’de 2002-2007 tarihleri içerisinde bankaların kârlılığını aktif kârlılığı ve öz kaynak kârlılığı üzerinden incelemişlerdir. Regresyon sonuçlarına bakıldığında enflasyonun ve bilanço dışı varlıkların kârlılığı negatif yönde etkilediği, sanayi üretim endeksinin ise pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Dağıdır (2010) kârlılık analizi için 2003-2008 dönemini seçtiği çalışmasında Türkiye’deki bankaların kârlılığının makroekonomik değişkenlerden nasıl etkilediğini net faiz marjı üzerinden panel veri yöntemini kullanarak incelemiştir. Sonuçlara bakıldığında kârlılığın, sanayi üretim endeksi ve üretici fiyatları endeksiyle negatif yönde ilişkili olduğu, GSYİH büyümesi ile anlamlı bir ilişkisinin bulunmadığı görülmüştür.

Taşkın (2011) analiz için 1995-2009 dönemini seçtiği çalışmasında Türkiye’deki mevduat bankalarının kârlılığını aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı ve net faiz marjı değişkenleri üzerinden panel veri yöntemiyle incelemiştir. Sonuçlar, makro değişkenlerden yalnızca üretim endeksinin aktif kârlılık üzerinde etkisi olduğunu; faiz oranındaki değişim, enflasyon ya da GSYİH büyümesinin kârlılık üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Ayrıca kârlılığın 2001 krizi ile negatif yönde, sermaye yeterliliğinin, öz kaynak büyüklüğünün, bilanço dışı faaliyetlerin artışı ile pozitif yönde etkilendiği görülmüştür.

Gülhan ve Uzunlar (2011) çalışmalarında Türkiye’deki bankaların 1990-2008 yılları arasında kârlılığını etkileyen faktörleri sabit etkili panel veri yöntemi ile aktif kârlılığı üzerinden incelemişlerdir. Sonuçlar incelendiğinde sermaye değişkeni, personel giderleri, banka büyüklüğü, enflasyon oranı, GSYİH büyümesi ile kârlılık arasında pozitif yönlü; sektör payı ve takipteki krediler ile kârlılık arasında negatif yönlü ilişki belirlenmiştir. Likidite değişkeniyle kârlılık arasında 1990-2000 yılları içerisinde yabancı bankalar düzeyinde pozitif bir ilişki, yerel bankalar düzeyinde ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Samırkaş, Evcı ve Ergün (2014) çalışmalarında Türkiye’deki mevduat bankalarının Ocak 2003-Haziran 2012 dönemleri arasındaki kârlılığını etkileyen faktörleri aktif kârlılığı ve öz kaynak kârlılığı üzerinden EKK yöntemi ile analiz etmişlerdir. Analiz sonuçlarına bakıldığında faiz dışı gelirin toplam aktife oranı ve öz kaynakların toplam aktife oranının aktif kârlılığa pozitif yönlü, mevduat faiz oranının ise aktif kârlılığa negatif yönlü bir etkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışmaya konu olan makro değişkenlerin öz kaynak kârlılığı üzerinde istatistiki manada anlamlı bir etkiye sahip olmadığı saptanmıştır.

Amusa (2014) çalışmasında 1981-2012 yılları arasında Nijerya’daki ticari bankaların kârlılığını etkileyen faktörleri en küçük kareler yöntemi ile aktif kârlılığı üzerinden incelemiştir. Sonuçlar incelendiğinde banka büyüklüğü ve işlem masraf oranının aktif kârlılık

üzerinde negatif; faiz oranı, sermaye oranı ve reel GDP büyümesinin aktif kârlılık üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir.

Güneş (2015) çalışmasında Türkiye’de 2002-2012 yılları arasında faal olan 22 adet mevduat bankasının kârlılığını aktif kârlılığı ve öz kaynak kârlılığı üzerinden tesadüfi etkili panel veri yöntemi ile incelemiştir. Sonuçlar incelendiğinde, sermaye, enflasyon ve banka büyüklüğü değişkenlerinin RAO ile pozitif; takipteki krediler ile negatif ilişkili olduğu saptanmıştır. Öz kaynak kârlılığının ise sermaye ve enflasyon değişkenleriyle istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif bir ilişkide olduğu saptanmıştır.

Reis, Kılıç ve Buğan (2016) çalışmalarında Borsa İstanbul’da kote olan 14 adet mevduat bankasının 2009-2013 yılları arasındaki kârlılığını öz kaynak kârlılığı ve net faiz marjı üzerinden panel veri yöntemiyle incelemiştir. Çalışmanın sonucunda kaldıraç oranı ve kredi/mevduat oranının aktif kârlılığı negatif, piyasa kapitalizasyonunun ise pozitif etkilediği saptanmıştır. Kârlılıkla ilgili diğer bağımlı değişken olan net faiz marjının kaldıraç oranı, piyasa kapitalizasyonu, kredilerin mevduatlara oranı ve GSYİH büyümesi değişkenlerinden negatif yönlü etkilendiği saptanmıştır.

Belke ve Ünal (2017) çalışmalarında Türkiye’deki 23 mevduat bankasının kârlılığını 2005–2015 dönemleri arasında aktif kârlılığı üzerinden panel veri yöntemi ile incelemiştir. Borsada işlem gören ve görmeyen bankaları ayrı gruplar halinde incelediklerinde borsada işlem gören mevduat bankalarının aktif kârlılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tüm bankalar birlikte incelendiğinde aktif kârlılığı üzerinde banka büyüklüğü, sermaye, büyüme, enflasyon, likidite riski ve yoğunlaşmanın etkili olduğu saptanmıştır.

Yalman, Işık ve Koşaroğlu (2017) çalışmalarında Türkiye’de faal olan 20 adet ticari bankanın 2006-2014 yılları arasındaki kârlılığını aktif kârlılığı üzerinden sabit etkili panel veri yöntemi ile incelemiştir. Çalışmanın sonucunda kredi riski ve likidite yönetiminin kârlılığı negatif olarak etkilediği; faiz gelirleri, banka sermayesi ve faiz dışı gelirlerin ise kârlılığı pozitif olarak etkilediği saptanmıştır.

Okuyan ve Karataş (2017) çalışmalarında 2002-2013 seçili döneminde Türkiye’deki 19 adet mevduat bankasının kârlılığını; aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı ve net faiz marjı üzerinden sabit etkili panel veri yöntemi ile incelemiştir. Sonuçlar incelendiğinde sermaye yeterliliği, mevduat büyüklüğü, aktif büyüklüğü, yüksek personel giderleri, yüksek ana faaliyet gelirleri, enflasyon ve GSYİH büyümesinin kârlılık üzerinde pozitif; likit varlıklardaki yüksekliğin ve takipteki kredilerdeki artışların kârlılık üzerinde negatif etkisi olduğu görülmektedir. Ayrıca ihracatın ithalatı karşılama oranı ile kredilerin aktiflere oranının kârlılığa yönelik anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Tablo 1.1 Banka Kârlılığı Hakkında Yapılan Çalışmalarda Kullanılan Değişkenler

YIL /ÜLKE	YAZAR	YÖNTEM	BAĞIMLI DEĞİŞKEN	BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER
1992 /Avrupa Ülkeleri	Molyneux, Thornton	Panel Veri	ROA, ROE	Reel faiz, yoğunlaşma oranı, kamu mülkiyeti, özkaynak, personel gideri, likidite
1997 /OECD 7 Ülke	Saunders, Schumacher	Panel Veri	NIM	Örtük Faiz oranı, Rezervlerin Fırsat maliyeti, banka sermaye varlık oranı
2002 / AB Ülkeleri	Abreu, Mendes	Panel Veri	ROA, ROE, NIM,	Özkaynak, İşsizlik oranı, Enflasyon, Operasyon maliyeti, Kredi varlık oranı
2002 / Türkiye	Kaya	Panel Veri	ROA, ROE, NIM,	Sermaye Oranı, Menkul değerler / Toplam Aktifler, Likit Varlıklar / Toplam Aktifler, Personel Giderleri, Kredi portföyü/ Toplam Aktf, Toplam mevduat/ Toplam Aktf, Yabancı Para Net Açık, Enflasyon, Büyüme
2006 / Güney Doğu Avrupa Bankaları	Athanasoglou, Delis, Staikouras	Panel Veri (Sabit Etkili)	ROA	Enflasyon, Konsantrasyon, Faiz Dışı gider, Banka Büyüklüğü, özkaynak, Karşılık Gideri, Operasyon Maliyetleri
2007 / Türkiye	Atasoy	Panel Veri	ROA, NIM	Faiz gelirleri, Konstantrasyon, özkaynaklar, krediler, takipteki alacaklar, faiz dışı gelirler, büyüklük, enflasyon, gsmh, reel büyüme oranı
2007 / Hırvatistan	Bach, Dumicic, Sarlija	Panel Veri	ROA	Bankanın sermaye ve varlıklarının oranı, Faiz dışı gelirler, Pazar Payı, Kredilerin aktiflere oranı
2009 / Türkiye	Sayilgan, Yıldırım	Panel Veri	ROA,ROE	sanayi üretim endeksi, enflasyon, bilanço dışı varlık, özkaynak/ toplam varlık
2010 / Türkiye	Dağdır	Panel Veri	NIM	sanayi üretim endeksi, üretici fiyat endeksi ve gayri safi yurtiçi hasıla
2011 / Türkiye	Taşkın	Panel Veri	ROA,ROE,NIM	Enflasyon, faiz oranı, 2001 krizi, büyüklük, kredi, mevduat, faiz dışı gider, yabancı mülkiyeti, bilanço dışı faaliyetler, kişi başına gsmh, sanayi üretim endeksi
2011 / Türkiye	Gülhan, Uzunlar	Panel Veri (Sabit Etkili)	ROA	Sermaye, faaliyet giderleri, likidite, menkul değerler cüzdanı, takipteki krediler, büyüklük, enflasyon, gsyih büyüme oranı, sektör payı yoğunlaşma, personel giderleri

YIL /ÜLKE	YAZAR	YÖNTEM	BAĞIMLI DEĞİŞKEN	BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER
2012 / Türkiye	Sarikamış, Evcı, Ergün	Panel Veri	ROA, ROE	Toplam mevduat, menkul değerler toplamı, takipteki alacaklar, faiz dışı gelir, GSYİH, mevduat faizi oranı, enflasyon oranı
2014 / Nijerya	Amusa	Panel Veri	ROA	Banka büyüklüğü, Sermaye Oranı, İşlem Masraf Oranı, Faiz Oranı, Reel GDP büyümesi
2015/ Türkiye	Güneş	Panel Veri (Tesadüfi)	ROA, ROE	Büyüklük, sermaye, risk yönetimi, gider yönetimi, takipteki krediler, likidite, enflasyon, yoğunlaşma, GSYİH,
2016 / Türkiye	Buğan, Kılıç, Reis	Panel Veri	NIM, ROE	Kaldıraç Oranı, Likidite Oranı, Faaliyet Giderleri Oranı, Kredi/Mevduat Oranı, Enflasyon, GSYİH, Piyasa Kapitalizasyonu
2017 / Türkiye	Belke, Ünal	Panel Veri	ROA	Banka büyüklüğü, Banka sermayesi, Likidite riski, Kredi riski, Büyüme, Enflasyon, Faiz Oranı, Döviz Kuru, Yoğunlaşma
2017 / Türkiye	Yalman, Işık, Koşaroğlu,	Panel Veri (Sabit Etkili)	ROA	Banka Büyüklüğü, Likidite Yönetimi, Banka Sermayesi, Kredi Riski, Faiz ve Faiz Dışı Gelirler, Enflasyon, GDP, Küresel krizler
2017 / Türkiye	Okuyan, Karataş	Panel Veri (Sabit Etkili)	ROA, ROE, NIM,	Krediler/ aktifler, Özkaynaklar/Aktifler Mevduat/Aktifler Personel Giderleri/Aktifler Net Faiz Gelirleri/Toplam Gelir, Faiz Dışı Gelirler/Aktifler, Tüfe, gsyih, Likit Varlıklar/Aktifler, İhracatın İthalatı Karşılama Oranı
ROA: Aktif Karlılığı ROE: Özkaynak Karlılığı NIM: Net Faiz Marjı				

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bir ekonometrik analiz yapılırken zaman serisi verisi, yatay kesit verisi veya bu ikisinin birleştirilmesi ile elde edilen panel veri olmak üzere üç çeşit veri tipi kullanılır. Bazı ekonomik ilişkilerin analizinde tek bir boyuttan analizin yetersiz olması, yatay kesit ve zaman serisi verilerinin beraber kullanılmasına olanak tanıyan panel veri analizinin tercih edilmesine; böylelikle hem dönemlere hem de birimlere göre bilgilerin elde edilmesine imkân sağlamaktadır (Tatoğlu, 2013: 3). Bu çalışmada da panel veri analizi kullanılmıştır.

Panel veri modeli genellikle;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{kit}X_{kit} + u_{it} \quad i=1,\dots,N; t=1,\dots,T$$

şeklinde ifade edilmektedir. Modelde Y; bağımlı değişkeni X_k ;bağımsız değişkenleri, α ;sabit parametreyi, β ; eğim parametrelerini, u; hata terimini, i alt indisi ülke, banka, birey gibi birimleri, t alt indisi de gün, ay, yıl gibi zamana ait değerleri ifade etmektedir. Panel veri analizinde kesitte yer alan bazı birimlerin değeri bütün yıllar için mevcut değilse “dengesiz panel”, bütün yıllar için mevcutsa “dengeli panel” söz konusudur.

2.1. Doğrusal Panel Veri Modelleri

N sayıda birim ve bu birimlere ait T sayıdaki gözlemin birlikte incelenmesiyle panel veriler meydana gelmektedir. Kısaca doğrusal panel veri modeli;

$$Y_{it} = \beta_{0it} \sum_{k=1}^K \beta_{kit}X_{kit} + u_{it} \quad i=1,\dots,N; t=1,\dots,T$$

şeklinde ifade edilebilir.

Panel veri modelleri parametrelerin zamana ve/veya birime göre değer almasıyla klasik, birim etkili, birim ve zaman etkili olmak üzere sınıflanabilmektedir. Sabit ve eğim parametrelerinin birim ve zamana göre sabit olduğu model klasik modeldir ve tahmininde havuzlanmış en küçük kareler yöntemi kullanılır.

$$Y_{it} = \beta_0 \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad (\text{Klasik Model})$$

Eğim parametresinin sabit olduğu ve sabit parametrenin sadece birimlere göre değiştiği model birim etkili modeldir.

$$Y_{it} = \beta_{0i} \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T \text{ (Birim Etkili Model)}$$

Eğim parametresinin sabit olduğu ve sabit parametrenin birimlere ve zamana göre değiştiği model ise birim ve zaman etkili modeldir. Panel veri analizinde ekseriyetle bu model kullanılır ve bu modellerdeki katsayıların sabit veya tesadüfi varsayılması, kendi içerisinde “sabit etkili” ve “tesadüfi etkili” modeller olarak ayrılmasına neden olur.

$$Y_{it} = \beta_{0it} \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T \text{ (Birim ve Zaman Etkili Model)}$$

2.1.1. Sabit Etkiler Modeli

Panel veri analizinde birim etkilere hata terimi gibi tesadüfi bir değişken gibi yaklaşıyorsa “tesadüfi etkiler”; her bir yatay kesit gözlem için tahmin edilen bir parametre olarak yaklaşıyorsa “sabit etkiler” söz konusudur. Ekseriyetle yatay kesit boyutu büyük bir ana kütleden tesadüfi olarak seçilmişse tesadüfi etkileri; eğer daha belirli bir kütleden seçilmişse sabit etkileri seçmek makul olmaktadır. Ayrıca sabit etkiler modelinde birim etkilerle açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyonun, tesadüfi etkilerde olduğu gibi sıfır sayılma zorunluluğu yoktur (Tatoğlu, 2013: 79).

Genel bir panel veri modelini ele alalım;

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \beta_{1it}X_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + u_{it}$$

sabit etkiler modelinde varsayım şöyle olacaktır;

$$\beta_{0it} = \beta_{0i} = \bar{\beta} + u_i; \quad \beta_{1it} = \beta_1; \quad \beta_{2it} = \beta_2 \dots \dots \dots, \beta_{kit} = \beta_k$$

Burada β_{0it} birim etkiyi de içeren sabit terimi, u_i birim etkileri, u_{it} ise hata terimini ifade etmektedir. Birim etkiyi içerdiği için sadece sabit parametre değişmekte ve zamana göre sabitken birimlere göre değişmektedir.

2.1.2. Tesadüfi Etkiler Modeli

Tesadüfi etkiler, örnekleme sürecinin bir sonucu olarak birimler arası farklılıkların sabit etkilerdeki gibi sabit olmayıp tesadüfi olarak seçilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Yani örnekleme sürecinde seçilen birimler tesadüfi olarak seçilmektedir. Tesadüfi etkiler modelinde birim etki tesadüfi olduğu için sabit parametre yerine hata terimi içerisinde yer almaktadır.

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + v_{it} \quad \text{ve hata terimi}$$

$$v_{it} = u_{it} + u_i \quad \text{şeklindedir.}$$

u_{it} artık hataları, u_i birim hatayı yani birim farklılıklarını ve zamanla birimlerdeki değişmeyi simgelemektedir. Dolayısıyla tesadüfi etkiler modeli “hata bileşenleri modeli” olarak da adlandırılmaktadır (Tatoğlu, 2013: 103).

2.2. Tahmin Yöntemi Tercih

Panel veri analizi yapılırken hangi varsayımların yapılacağı ve bu varsayımlar doğrultusunda hangi modelin seçileceği çok önemlidir. Örneğin birim etki ve zaman etkisinin olmadığı durumda klasik model tercih edilir ve klasik modelin geçerliliği de F testi, Breusch Pagan Lagrange Çarpanı, Score, Wooldridge testi gibi bazı testlerle sınanır. Eğer birim ve/veya zaman etkisi saptanırsa bu durumda sabit etkili veya tesadüfi etkili model tercih edilir.

2.2.1. Sabit Etkili ve Tesadüfi Etkili Modelin Seçilmesi

Sabit etkiler modeliyle yapılan tahmin, birim etkilerin modeldeki açıklayıcı değişkenlerle mutlaka ilişkili olması varsayımından ötürü, tesadüfi etkilerle tahminden daha doğru sonuçlar vermektedir (Tatoğlu, 2013: 104). Bu tercih önsel olabileceği gibi Hausman testi, Wald testi, t testi ve F testi ile de yapılabilir. Elbette bu testler ışığında yapılacak olan seçim daha güvenilir olacaktır.

2.2.2. Hausman Testi

Literatürde tahminciler arasında tercih yapmak için yaygın olarak kullanılan testtir. Analizde tesadüfi etkiler modelinin kullanılmasının daha uygun olduğunu öne süren H_0 hipotezine karşı sabit etkiler modelinin daha uygun olduğunu öne süren H_s hipotezi k serbestlik dereceli X^2 dağılımına uygun istatistik vasıtasıyla test edilmekte ve anlamlı çıkması

durumunda H_0 reddedilerek sabit etkiler tahmincisinin kullanılması gerektiğini göstermektedir (Tatoğlu, 2013: 180).

2.3. Panel Veri Modellerinde Temel Varsayım Testleri

Panel veri analizinde model seçimine karar verildikten sonra değişen varyans (heteroskedasite), oto korelasyon ve birimler arası korelasyon testleri yapılmadan tahminlerin yapılması, standart hataların sapmalı olmasına; t istatistiği ve güven aralıklarının da gerçekliğini yitirmesine neden olmaktadır.

2.3.1. Değişen Varyans (Heteroskedasite) Testleri

Panel veri modellerinde birim boyutunun varlığı değişen varyansın sıklıkla görülmesine neden olmaktadır. Klasik modelde genellikle Breusch-Pagan/Cook-Weiseberg testi ve White testi; sabit etkililer modelinde genellikle Wald testi ve tesadüfi etkiler modelinde de genellikle Breusch-Pagan Lagrange çarpanı testi ve Levene, Brown ve Forsythe testi heteroskedasite için kullanılan testlerdir.

2.3.2. Otokorelasyon Testleri

Panel veri modellerinde modelde yer alan hataların birim etki içermesi yani birim etkilerin varlığı oto korelasyona neden olmaktadır. Klasik modelde otokorelasyon; t testi, Durbin-Watson testi, Wooldridge testi gibi testlerle sınanmaktadır. Sabit etkiler modelinde otokorelasyon sınaması için Baltagi-Wu'nun yerel en iyi değişmez testi ve Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin Watson testi; tesadüfi etkiler modelinde sabit etkiler modeline uygulan testler uygulanabildiği gibi lagrange çarpanı ve düzeltilmiş lagrange çarpanı testleri de uygulanmaktadır (Uluğ, 2016: 29).

2.3.3. Birimler Arası Korelasyon

Birimler arası korelasyon testi, panel veri modellerinin genel varsayımlarından olan hata terimlerinin birimlere göre bağımsız oluşunu sınamaktadır. Birimler arası korelasyonun sınanmasında literatürde genellikle Peseran testi kullanılmaktadır. Breusch-Pagan Lagrange çarpanı testi, Frees ve Friedman testleri de birimler arası korelasyonu sınanan diğer testlere örnektir.

2.3.4. Dirençli Tahminciler

Panel veri analizi için seçilen modelde heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyondan en az biri mevcutsa hata terimlerinin varyans-kovaryans matrisi birim matrisi olma özelliğini kaybedecek ve tahminler tutarsız olacaktır. Bu durumda parametre tahminlerine dokunmadan standart hatalar düzeltilmeli yani dirençli standart hatalar oluşturulmalı veya varlıkları dahilinde uygun yöntemlerle tahminler yapılmalıdır.

Huber, Eicker ve White tahmincileri heteroskedasitenin varlığında; Arellano, Froot-Roogers, Wooldridge ve Newey-West tahmincileri heteroskedasite ve otokorelasyonun varlığında; Parks-Kmenta, Beck-Katz ve Driscoll-Kray¹ tahmincileri heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun varlığında dirençli tahmincileri vermektedir (Tatoğlu, 2013: 276).

Buraya kadar bahsedilen bütün aşamalar özet olarak şöyle ifade edilebilir:

- Panel veri modelleri tahmin edilirken genellikle sabit etkili veya tesadüfi etkili modeller kullanılır.
- Sabit veya tesadüfi etkiler modeli seçiminden önce klasik modelin anlamlılığı test edilir. Klasik model uygun değilse sabit etkiler veya tesadüfi etkiler modellerinden birinin seçilmesi için literatürde en sık kullanılan test olan Hausman testi uygulanır ve tercih sonuca göre yapılır.
- Hausman testi ile model seçimi yapıldıktan sonra seçilen modele diagnostik testler yapılır. Heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun birinin dahi var olması durumunda ise dirençli tahminciler ile düzenlemeler yapılır ve model kurulur.

¹ N>T durumunda da Driscoll-Kray tahmincisi güçlü bir tahmincidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANALİZ

3.1. Veri Seti ve Değişkenler

Türkiye’de banka kârlılığını etkileyen faktörleri incelemek için kullanılan veri seti Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ve verilerine kesintisiz ulaşılabilen 15 mevduat bankasının finansal tablolarından 2002-2016 yılları kapsamında elde edilen verilerle oluşturulmuştur. Kârlılık anlayışı farklılaşabileceği için çalışmaya kamu bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları dahil edilmemiştir. Bu verilerin sağlanmasında Türkiye Bankalar Birliği’nin resmi sitesinde² yayınlanan yıllık istatistiki verilerden; makro ekonomik verilerin sağlanmasında ise TCMB ve TÜİK’in resmi sitelerinde yayınlanan istatistiki rapor ve verilerden faydalanılmıştır. Çalışmada yer alan mevduat bankaları Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1 Çalışmada Kullanılan Bankalar

No	Bankalar (Özel Sermayeli)	No	Bankalar (Yabancı Sermayeli)
1	Akbank T.A.Ş.	9	Arap Türk Bankası A.Ş.
2	Anadolubank A.Ş.	10	Denizbank A.Ş.
3	Şekerbank T.A.Ş.	11	Deutsche Bank A.Ş.
4	Turkish Bank A.Ş.	12	Finans Bank A.Ş.
5	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	13	HSBC Bank A.Ş.
6	Türkiye İş Bankası A.Ş.	14	Turkland Bank A.Ş.
7	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	15	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
8	Alternatifbank A.Ş.		

Çalışmada kullanılan veriler bankalara ait ve onların kontrolünde olan mikro değişkenler ve bankaların kontrolü dışında ekonominin ve finansal sistemin belirlediği makro değişkenler olarak sınıflanabilir. Bu değişkenler ve açıklamaları Tablo 3.2’de gösterilmiştir.

² www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59

Tablo 3.2 Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

BAĞIMLI DEĞİŞKEN	AÇIKLAMA	KARLILIĞA TAHMİNİ ETKİSİ
Aktif Kârlılığı (roa)	Net Dönem Kârı / Toplam Aktifler	
Özkaynak Kârlılığı (roe)	Net Dönem Kârı / Toplam Öz Kaynaklar	
Net Faiz Marjı (nim)	Net Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler	
BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN		
Bankalara Özgü Değişkenler		
Özkaynak (ozkaynak)	Öz Kaynak / Toplam Aktifler	+
Faiz Dışı Gelir (fdisi)	Net Faiz Dışı Gelirler / Toplam Aktifler	+
Toplam Mevduat (tmevduat)	Toplam Mevduat / Toplam Aktifler	+
Personel Giderleri (personel)	Personel Gideri + Kıdem Tazminatı / Toplam Aktifler	-
Likidite (likit)	Likit Aktifler / Toplam Aktifler	+
Diğer Faaliyet Giderleri (diğer)	Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler	-
Büyüklik (buyukluk)	Aktif toplamın doğal logaritması	+
Takipteki Krediler (tkkrediler)	Takipteki Krediler / Toplam Krediler	
Makroekonomik Değişkenler		
Enflasyon	Tüketici fiyatlarındaki yıllık ortalama artış	0
Büyüme	GSYİH'daki yıllık reel büyüme oranı	0
Reel Faiz	Enflasyondan arındırılmış faiz oranı	+
Sektöre Özgü Değişkenler		
Yoğunlaşma	Aktif büyüklüğü en büyük beş bankanın aktifleri toplamının sektördeki tüm bankaların aktifleri toplamına oranı	+

(+) pozitif yönlü ilişki beklentisini, (-) negatif yönlü ilişki beklentisini, (0) etki beklenmediğini göstermektedir.

Modeldeki bağımlı değişkenlerin ne anlam ifade ettikleri birinci bölümde anlatılmıştı. Bağımsız değişkenlerin banka kârlılığı açısından ne anlama geldiklerini kısaca açıklayalım:

Öz kaynak; sermaye yeterliliği hakkında bilgi vermektedir. Bu, bankanın olası olumsuz durumlara karşı varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan öz kaynak miktarını göstermektedir. Bankanın kaynak yapısı içinde öz kaynaklarının artışı daha az risk ve daha az kârlılık sonucunu getirebileceği gibi riskin azalması sebebiyle kredibilitenin olumlu yönden etkilenmesi kaynak maliyetlerini de düşürebilir.

Faiz dışı gelir; bankaların kredilendirme haricinde çeşitli faaliyetleri üzerinden elde ettiği geliri göstermektedir. Faiz dışında gelir yaratan faaliyetlerin çoğalması kârlılığı arttırabilir.

Toplam mevduat; bankaların mevduat sahiplerinden aldığı borcu hangi oranda aktifleriyle karşılayabildiğini gösterir. Bu oranın artması bankaya olan güvenin artmasına

dolayısıyla faiz gelirlerinin de artmasına katkı sağlayabilir. Personel giderleri; personel harcamalarının ne oranda kârlılığı etkilediğini gösterir. Personel harcamalarının artması kârlılığı olumsuz etkileyebilir (Okuyan ve Karataş, 2017: 401).

Likidite; bankaların sahip olduğu likit varlıklar sayesinde borçlarını ve yükümlülüklerini yerine getirebilme gücünü gösterir. Likit varlıkların getirisi düşüktür.

Diğer faaliyet giderleri; bankacılık sistemini kullanma maliyeti olarak düşünülebilir. Diğer faaliyet giderlerinin artması bankaların müşterilerine finansman maliyetini arttırır, kârlılığı olumsuz etkileyebilir (Kılıç ve Reis, 2016: 28).

Büyüklük; bankaların ölçek ekonomisinden hangi düzeyde yararlandıklarını göstermektedir. Kârlılıkla pozitif bir ilişkide olması muhtemeldir.

Takipteki krediler; bankaların kredi tahsilatındaki performansını gösteren ve aktif kalitesinin durumunu yansıtan önemli bir değişkendir (Gülhan ve Uzunlar, 2011; 344).

Enflasyon; işgücü maliyetini arttırabileceği gibi faiz oranlarının artmasına neden olup banka kârlılığını pozitif yansıyabilir. Hem kâra hem de maliyetlere etki edebilir. Reel faiz oranı; yüksek oranlarda olduğunda bireylerin bankalara yatırdıkları miktarın artmasına ve tüketim harcamalarının düşmesine neden olur. Negatif faiz oranlarında ise borçlanma maliyeti azalacağı için kredi talebi artabilir ancak bu durum işlem ücretlerini arttıracak ve kârlılığı olumsuz etkileyecektir.

Büyüme; ekonominin genel bir resmini yansıttığı için önemli bir değişkendir. Kredilerin arz ve talebine etkisi olabilir.

Yoğunlaşma; sektördeki rekabetin durumunu ve bu durumun finansal kırılganlıkla ilgili ilişkisini gösterebilir. Yoğunlaşma arttıkça rekabet azalır ve kârlılık artabilir (Taşkın, 2011: 294).

Çalışmanın veri setini oluşturan bağımsız değişkenlerde çoklu doğrusal bağlantı sorununun varlığına yönelik varyans şişirme değerleri Tablo 3.3'te; bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri de Tablo 3.4'te gösterilmektedir.

Varyans şişirme değerlerine baktığımızda bağımsız değişkenlerin hiçbirinin vif değeri 10'dan büyük olmadığı görülmektedir. 10'dan büyük vif değeri çoklu doğrusal bağlantı sorununa işaret etmektedir (Mert, 2016: 137).

Tablo 3.3 Varyans Şişirme (VIF) Değerleri (ln: doğal logaritma)

Değişken	VIF Değeri
Lnoz kaynak	1.56
Lnfdisi	2.16
Lntmevduat	1.31
Lnbuyukluk	2.52
Lnpersonel	6.18
Lnlikit	1.51
Lndiger	5.99
Lntkkredier	1.56
Lnefnlasyon	1.93
Lnbuyume	1.31
Lnreelfaiz	4.26
Lnyogunlasma	3.62

Tablo 3.4 Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maximum
Roa	225	1.781333	2.195228	-12.6	21.5
Roe	225	12.38933	15.46191	-178.6	46.5
Nim	225	3.843556	2.251441	-8.5	19.3
Ozkaynak	225	14.00578	6.680309	3.3	49.2
Fdisi	225	3.528444	6.664297	-2.6	60.9
Tmevduat	225	58.34178	14.80627	0	85.3
Personel	225	1.754667	0.7779254	0.6	4.3
Likit	225	35.92044	16.89604	8.6	91.3
Diger	225	3.935556	1.805789	1.4	14.4
Buyukluk	225	3.881778	4.704574	0.1	16
Tkkrediler	225	4.398667	4.305006	0	33
Enflasyon	225	10.38	5.899834	6.16	29.75
Buyume	225	4.746667	3.638865	-4.7	9.4
Reel Faiz	225	5.271333	6.548163	-3.04	20.9
Yogunlasma	225	0.677134	0.0263873	0.637801	0.7148515

3.2. Model Seçimi ve Ampirik Bulgular

Aktif kârlılığı (ROA), öz kaynak kârlılığı (ROE) ve net faiz marjı (NIM) değişkenlerinin belirleyicileri için oluşturulan modeller aşağıda gösterilmiştir:

$$ROA_{it} = \alpha + \beta_1[ozkaynak]_{it} + \beta_2[fdisi]_{it} + \beta_3[tmevduat]_{it} + \beta_4[personel]_{it} + \beta_5[likit]_{it} + \beta_6[diger]_{it} + \beta_7[buyukluk]_{it} + \beta_8[tkkrediler]_{it} + \beta_9[enflasyon]_{it} + \beta_{10}[buyume]_{it} + \beta_{11}[reelfaiz]_{it} + \beta_{12}[yogunlasma]_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$ROE_{it} = \alpha + \beta_1[ozkaynak]_{it} + \beta_2[fdisi]_{it} + \beta_3[tmevduat]_{it} + \beta_4[personel]_{it} + \beta_5[likit]_{it} + \beta_6[diger]_{it} + \beta_7[buyukluk]_{it} + \beta_8[tkkrediler]_{it} + \beta_9[enflasyon]_{it} + \beta_{10}[buyume]_{it} + \beta_{11}[reelfaiz]_{it} + \beta_{12}[yogunlasma]_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$NIM_{it} = \alpha + \beta_1[ozkaynak]_{it} + \beta_2[fdisi]_{it} + \beta_3[tmevduat]_{it} + \beta_4[personel]_{it} + \beta_5[likit]_{it} + \beta_6[diger]_{it} + \beta_7[buyukluk]_{it} + \beta_8[tkkrediler]_{it} + \beta_9[enflasyon]_{it} + \beta_{10}[buyume]_{it} + \beta_{11}[reelfaiz]_{it} + \beta_{12}[yogunlasma]_{it} + \varepsilon_{it}$$

2002-2016 döneminde mevduat bankalarının kârlılığını etkileyen faktörleri aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı ve net faiz marjı değişkenleri üzerinden stata programı ile ayrı ayrı incelenmiştir.

3.2.1. Aktif Kârlılığı Tahmin Sonuçları (ROA)

Regresyon tahmininden önce sabit etkiler modeli veya tesadüfi etkiler modelinden hangisinin kullanılacağı hakkında yapılan Hausman testi sonucu Tablo 3.5'tedir. Test sonuçlarına göre aktif kârlılığı değişkeni için sabit etkiler modeli uygun bulunmuştur.

Tablo 3.5 Hausman Testi Sonuçları

Değişken	ROA
Hausman Testi	32.40
p değeri	0.0012

Regresyon sonuçları yorumlanmadan evvel temel varsayım testlerinin yapılması gerekir. Sabit etkiler modelinde heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun varlığının saptanması için yapılan testlerin sonuçları Tablo 3.6'da gösterilmektedir.

Tablo 3.6 Temel Varsayım Testleri

Heteroskedasite için Wald Testi	
chi2	834,97
P Değeri	0
Otokorelasyon için Bhargava DW , Yerel En İyi Değişmez Testi	
Durbin-Watson	1.0929735
Baltagi-Wu LBI	1.7488173
Birimler Arası Korelasyon için Peseran Testi	
P Değeri	0.674

Testlerin sonuçlarına bakıldığında Wald testi p değeri 0.05’den küçük olduğu için anlamlıdır ve heteroskedasite vardır. Bhargawa Durbin Watson ve yerel en iyi değişmezlik testi sonucunda ise bulunan her iki değer de 2’den küçük olduğu için otokorelasyonun varlığı tespit edilmiştir. Peseran testi p değeri 0.05’ten büyük olduğu için anlamsızdır ve birimler arası korelasyonun varlığına işaret eden hipotez reddedilir. Dolayısıyla regresyon Arellano, Froot ve Rogers’ın dirençli tahmincileri kullanılarak tahmin edilmiştir. Regresyon sonuçları Tablo 3.7’de gösterilmektedir.

Sonuçlar incelendiğinde mikro değişkenlerden faiz dışı gelir, toplam mevduat, personel giderleri, likidite, takipteki krediler ile makro değişkenlerden enflasyon, büyüme ve reel faiz değişkenlerinin katsayılarıyla aktif kârlılık arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki yoktur. Öz kaynak değişkeninin katsayısı aktif kârlılık üzerinde %1 anlamlılık seviyesinde istatistiki olarak anlamlı ve kârlılıkla olumlu bir ilişki içerisindedir.

Öz kaynak seviyesinin yüksek oluşu bankaların hem riskler konusunda daha güvenilir hem de öz kaynak seviyesi daha düşük bankalara nazaran daha kârlı olduğunu göstermektedir. (Işık, Yalman ve Koşaroğlu, 2017:12) Literatürde aynı sonuca ulaşan Molyneux ve Thornton (1992), Bach, Dumicic ve Sarlija (2007), Gülhan ve Uzunlar (2011), Samırkaş, Evcı ve Ergün (2012), gibi pek çok çalışma mevcuttur.

Tablo 3.7 Sabit Etkili Panel Veri Sonuçları

Bağımlı Değişken: ROA	Katsayı	Robust Standart Hata	T İstatistiği	Olasılık
Öz Kaynak	0.9767608***	0.2316026	4.22	0.001
Faiz Dışı Gelir	0.1354623	0.1843065	0.73	0.475
Toplam Mevduat	0.11975	0.2589726	0.46	0.651
Büyüklük (Banka)	0.641477*	0.3126982	2.05	0.061
Personel Giderleri	0.2860298	0.5771417	0.5	0.628
Likidite	-0.2841455	0.1639767	-1.73	0.107
Diğer Faaliyet Giderleri	-0.9971468*	0.5599735	-1.78	0.098
Takipteki Krediler	-0.0887846	0.1138133	-0.78	0.449
Enflasyon	-0.0645027	0.1808601	-0.36	0.727
Büyüme	0.0428195	0.073924	0.58	0.572
Reel Faiz	0.0204779	0.0592518	0.35	0.735
Yoğunlaşma	9.445468***	2.683746	3.52	0.004
Sabit Terim	2.915226	1.746842	1.67	0.119
R kare	0.2859			
Gözlem Sayısı	147			
F İstatistiği	F (12,13) : 1896.57		Prob>F : 0.0000	
	* %10 anlamlılığı, ** % 5 anlamlılığı, *** % 1 anlamlılığı göstermektedir.			

Diğer bir değişken olan banka büyüklüğü değişkeninin katsayısı aktif kârlılık üzerinde %10 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı ve kârlılıkla olumlu bir ilişki içerisindedir. Bu durum büyük bankaların ölçek ekonomisinin sağladığı avantajlar sayesinde maliyetlerini azaltarak kârlılıklarını arttırdıkları görüşünü desteklemektedir. Literatürde aynı sonuca ulaşan Athanasoglu, Delis ve Staikouras (2006), Gülhan ve Uzunlar (2011), Güneş (2015) gibi çalışmalar mevcuttur.

Diğer faaliyet giderleri değişkeninin katsayısı aktif kârlılık üzerinde %10 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı ve beklediği gibi kârlılıkla olumsuz bir ilişki içerisindedir. Diğer faaliyet giderlerinin artışı ekstra bir finansman maliyeti doğurmaktadır ve kârlılığı olumsuz etkilemektedir.

Yoğunlaşma değişkeninin katsayısı aktif kârlılık üzerinde %1 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı ve kârlılıkla olumlu bir ilişki içerisindedir. Yoğunlaşmanın artışı sektördeki rekabet ortamını daraltır ve kârlılığın artışı doğurur. Bu noktadan ampirik bulgu ile rekabet teorisi uzlaşmaktadır. Literatürde Molyneux ve Thornton (1992) ve Athanasoglu, Delis ve Staikouras (2006) aynı sonuca ulaşan çalışmalardandır.

3.2.2. Öz Kaynak Kârlılığı (ROE) Tahmin Sonuçları

Regresyon tahmininden önce aktif kârlılığı tahmininde olduğu gibi sabit etkiler modeli veya tesadüfi etkiler modelinden hangisinin kullanılacağı hakkında Hausman testi yapılmıştır ve sonucu Tablo 3.8'dedir. Test sonuçlarına göre öz kaynak kârlılığı değişkeni için sabit etkiler modeli uygun bulunmuştur. Sabit etkiler modeli seçildikten sonra regresyon sonuçları yorumlanmadan evvel temel varsayım testlerinin de yapılması gerekir. Temel varsayım testlerinin sonuçları Tablo 3.9'dedir.

Tablo 3.8 Hausman Testi Sonuçları

Değişken	ROE
Hausman Testi	30.18
p değeri	0.0026

Tablo 3.9 Temel Varsayım Testleri

Heteroskedasite için Wald Testi	
chi2	719.05
P Değeri	0
Otokorelasyon için Bhargava DW , Yerel En İyi Değişmez Testi	
Durbin-Watson	1.1014229
Baltagi-Wu LBI	1.7862058
Birimler Arası Korelasyon için Peseran Testi	
P Değeri	0.751

Temel varsayım testlerinin sonucu aktif kârlılık için yapılan testlerin sonucuyla aynı çıkmıştır. Heteroskedasite ve otokorelasyonun varlığı tespit edilmiştir. Regresyon Arellano, Froot ve Rogers'ın dirençli tahmincileri kullanılarak tahmin edilmiştir ve sonuçları Tablo 3.10'da gösterilmektedir. Sonuçlar incelendiğinde mikro değişkenlerden öz kaynak, faiz dışı gelir, toplam mevduat, personel giderleri, takipteki krediler ile makro değişkenlerden enflasyon, büyüme ve reel faiz değişkenlerinin katsayılarıyla öz kaynak kârlılığı arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki yoktur.

Banka büyüklüğü ile öz kaynak kârlılığı arasında, aktif kârlılığında olduğu gibi %10 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı ve kârlılıkla olumlu bir ilişki saptanmıştır. Keza aynı şekilde diğer faaliyet giderleriyle öz kaynak kârlılığı arasında istatistiki açıdan %10 düzeyinde anlamlı ve negatif; yoğunlaşma ile %1 anlamlılık düzeyinde pozitif bir ilişki saptanmıştır.

Tablo 3.10 Sabit Etkili Panel Veri Sonuçları

Bağımlı Değişken: ROE	Katsayı	Robust Standart Hata	T İstatistiği	Olasılık
Özkaynak	0.0567702	0.23946	0.24	0.816
Faiz Dışı Gelir	0.1234173	0.1805311	0.68	0.506
Toplam Mevduat	0.0922302	0.2744429	0.34	0.742
Büyükölük (Banka)	0.6674112*	0.3139927	2.13	0.053
Personel Giderleri	0.2667453	0.6187688	0.43	0.673
Likidite	-0.3187932*	0.172348	-1.85	0.087
Diğer Faaliyet Giderleri	-1.046744*	0.5635603	-1.86	0.086
Takipteki Krediler	-0.0978813	0.1152823	-0.85	0.411
Enflasyon	-0.0817198	0.1750586	-0.47	0.648
Büyüme	0.0398677	0.0743862	0.54	0.601
Reel Faiz	0.0557731	0.0632112	0.88	0.394
Yoğunlaşma	9.228119**	3.206756	2.88	0.013
Sabit Terim	7.551874	1.91103	3.95	0.002
R kare	0.2224			
Gözlem Sayısı	147			
F İstatistiği	F (12,13) : 76.76 Prob>F : 0.0000			
	* %10 anlamlılığı, ** % 5 anlamlılığı, *** % 1 anlamlılığı göstermektedir.			

Diğer bir değişken olan likidite %10 anlamlılık seviyesinde öz kaynak kârlılığı ile istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki içerisindedir. Likit aktif değerlerin toplam aktifler içerisindeki oranının artması, getirisinin diğer aktiflere nazaran daha az olması sebebiyle kârlılığı düşürmektedir. Literatürde genellikle ilişki negatif iken, Gülhan ve Uzunlar'ın (2011) çalışmasında olduğu gibi pozitif ilişki de görülmektedir. Bu durum, finans sektöründeki dalgalanmaların ve belirsizliklerin yoğunlaşması sonucunda bankaların korunmak için likit aktiflerin payını bilançolarında arttırmasıyla ilgilidir.

3.2.3. Net Faiz Marjı (NIM) Tahmin Sonuçları

Model seçimi için yapılan Hausman testinin sonucu Tablo 3.11'dedir. Test sonuçlarına göre net faiz marjı değişkeni için tesadüfi etkiler modeli uygun bulunmuştur. Regresyon tahmininden önce yapılan temel varsayım testlerinin sonuçları ise Tablo 3.12'dedir. Temel varsayım testlerinin sonucunda heteroskedasite ve otokorelasyonun varlığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla regresyon Arellano, Froot ve Rogers'ın dirençli tahmincileri kullanılarak tahmin edilmiştir ve sonuçları Tablo 3.13'de gösterilmektedir.

Tablo 3.11 Hausman Testi Sonuçları

Değişken	NIM
Hausman Testi	10.87
P değeri	0.5401

Tablo 3.12 Temel Varsayım Testleri

Heteroskedasite için Breusch Pagan LM Testi	
chi2	36.32
p Değeri	0
Otokorelasyon için Bhargava DW , Yerel En İyi Değişmez Testi	
Durbin-Watson	1.2177416
Baltagi-Wu LBI	1.6197558
Birimler Arası Korelasyon için Peseran Testi	
P Değeri	0.865

Tablo 3.13 Tesadüfi Etkili Panel Veri Sonuçları

Bağımlı Değişken: NIM	Katsayı	Robust Standart Hata	Z İstatistiği	Olasılık
Özkaynak	0.5040855***	0.1516462	3.32	0.001
Faiz Dışı Gelir	-0.1555407***	0.0549429	-2.83	0.005
Toplam Mevduat	0.0700014	0.1568983	0.45	0.655
Büyüklük (Banka)	0.0765624	0.0530623	1.44	0.149
Personel Giderleri	0.3034386	0.2339625	1.3	0.195
Likidite	-0.0792001	0.0874595	-0.91	0.365
Diğer Faaliyet Giderleri	0.1423845	0.1923252	0.74	0.459
Takipteki Krediler	-0.0975594	0.0757552	-1.29	0.198
Enflasyon	0.186663*	0.0953081	1.96	0.05
Büyüme	0.0489837**	0.0202198	2.42	0.015
Reel Faiz	0.0602013*	0.0179021	3.36	0.001
Yoğunlaşma	0.69116	0.8718607	0.79	0.428
Sabit Terim	-0.3574306	1.192671	-0.3	0.764
R kare	0.5155			
Gözlem Sayısı	149			
F İstatistiği (p)	Wald chi2(12): 3312.36 Prob > chi2: 0.0000			
	* %10 anlamlılığı, ** % 5 anlamlılığı, *** % 1 anlamlılığı göstermektedir.			

Ampirik sonuçlar incelendiğinde mikro değişkenlerden toplam mevduat, büyüklük, personel giderleri, likidite, takipteki krediler ve sektöre özgü değişken olan yoğunlaşmanın katsayısıyla net faiz marjı arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı gözükmemektedir.

Öz kaynak değişkeni ile net faiz marjı arasında %1 anlamlılık seviyesinde pozitif ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Nitekim öz kaynak yeterliliği iyi seviyede olan bankaların daha az sermaye maliyeti ile kârlılığa pozitif yönde etkide bulunmaları beklenen bir durumdur. Literatürde Abreu ve Mendes (2000), Kaya (2002) ve Atasoy(2007)'un çalışmaları da aynı sonuca ulaşmıştır.

Diğer bir değişken faiz dışı gelir ile net faiz marjı arasında %1 önem seviyesinde istatistiki açıdan anlamlı ve negatif bir ilişki söz konusudur. Bankalarda faiz dışı getiri sağlayan varlıkların artışı, onların getirilerinin faiz getirisi sağlayan varlıklara göre daha az düzeyde olması sebebiyle kârlılığı olumsuz etkilemektedir. Literatürde Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) ve Atasoy (2007) aynı sonuca ulaşmıştır.

Makroekonomik değişkenlerden olan enflasyon ile net faiz marjı arasında %10 önem seviyesinde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif bir ilişki söz konusudur. Enflasyonun yükseldiği dönemlerde insanlar paranın değeri azaldığı için para yerine faiz getirisi olan varlıklara yönelecekler ve bu durum bankalarda faiz gelirlerinin faiz giderlerinden daha

yüksek olmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla kârlılık olumlu yönden etkilenecektir. Literatürde Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999), Kaya (2002), Atasoy (2007) ve Dağıdır (2011) aynı sonuca sahip bulgular elde etmişlerdir.

Büyüme ve net faiz marjının ilişkisi ise %5 anlamlılık seviyesinde olumlu ve anlamlı bir ilişkidir. Ekonominin büyümesi, tüketim eğilimi ve kredi talebinde artışa neden olacak ve bankalar artan kredi talebi dolayısıyla kâr oranlarını arttıracaktır. Literatürde GSYİH büyümesi ile net faiz marjı arasında çoğunlukla istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Atasoy (2007) ise çalışmasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulmuştur.

Reel faiz oranı ve net faiz marjı ilişkisi %1 anlamlılık seviyesinde pozitif ve anlamlı bir ilişkidir. Faiz oranı arttıkça, faiz getirisi yüksek olan varlıklara olan talebin artması, bankaların fon satışlarını arttıracak ve kârlılıkları artacaktır. Literatürde Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) ve Kaya (2002) aynı sonuca ulaşmışlardır.

SONUÇ

Temel amacı kâr etmek olan bankaların ekonomi içerisinde birçok farklı misyonu yerine getirmesi, büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli birer aktör olduklarını göstermektedir. Hatta ülkelerin iktisadi açıdan olumsuz seyreden dönemlerinde de bankaların etkin yapıda olması, kamuya yük olmak yerine birer finansman kaynağı olmaları aynı zamanda kötü günlerde sağlam birer dayanak olduklarını göstermektedir. Tüm bunları başarılı biçimde gerçekleştirebilmeleri için bankaların kârlılık noktasında makul konumda olmaları gerekir. Dolayısıyla kârlılıklarını etkileyen her bir etkenin sadece kendi varlıkları için değil, aynı zamanda finans sektörü ve ekonominin genel akıbeti için de incelenmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de bankacılık sektörü içerisinde faal olan 15 mevduat bankasının 2002-2016 yılları arasındaki kârlılığının belirleyicileri, aktif kârlılığı ve öz kaynak kârlılığı için sabit etkili, net faiz marjı için tesadüfi etkili panel veri analizi kullanılarak incelenmiştir. Kârlılık ölçütleri için aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı ve net faiz marjı değişkenleri kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına bakıldığında öz kaynakların toplam aktiflere oranının artması aktif kârlılığı ve net faiz marjını olumlu etkilemektedir. Bu durum sermaye yeterliliği adına gerek Basel kriterlerinin gerekse BDDK’nın konuyla ilgili teşviklerinin önemini bir kez ortaya çıkarmaktadır. Yoğunlaşma ve büyüklük ile ilgili bulgular incelendiğinde bankaların ölçek ekonomisi varlığında kârlılıklarının arttığı gözükmemektedir. Hem aktif hem öz kaynak kârlılığı banka büyüklüğüyle doğru orantılı olarak artmaktadır. Yoğunlaşmanın artışı da aktif kârlılığı arttırmaktadır. Dolayısıyla ölçek ekonomisinin varlığı maliyetlerin azalmasını ve kârlılığın artmasını sağlamaktadır.

Bankaların faiz dışı gelir getiren varlıklardan ziyade faiz getirisi sağlayan varlıklara ağırlık vermesi, kârlılıklarını daha hızlı biçimde arttırabileceği yorumunu yapmaya olanak sağlamaktadır. Nitekim net faiz marjı, faiz dışı gelir getiren varlıkların toplam aktife oranının artmasına olumsuz tepki vermektedir. Genel olarak makroekonomik değişkenlere baktığımızda aktif kârlılığı ve öz kaynak kârlılığıyla anlamlı bir ilişkileri tespit edilemese de, net faiz marjı üzerinde bu durum tam tersidir. Bankaların net faiz gelirlerinin makro ekonomik unsurlarla olan ilişkisi olumlu yöndedir. Büyüme, enflasyon ve reel faiz oranı artınca faiz gelirleri artmaktadır. Burada enflasyonun artması neticesinde faiz gelirlerinin artması yanıltıcı olabilir. Zira enflasyon bilançoda nominal şişmelere sebep olabilir ve bu durum reel olarak kârlılığın artmadığına delâlet eder.

Sonuçlar bütünüyle değerlendirildiğinde bankaların kârlılıklarında ana unsur mikro değişkenler olsa da, makroekonomik etmenler de bu noktada göz ardı edilmemelidir. Hem bankaların büyümelerine olanak sağlayan sağlıklı ve etkin bir yönetim, hem de makroekonomik seyrin bankaların lehine oluşu kârlılık noktasında bankalar açısından olumlu sonuçlar ortaya koymaktadır. İleride yapılacak çalışmalarda özel mevduat bankalarına ilave olarak kamu ve katılım bankalarının da dahil olduğu bir model düşünülebilir. Çalışmaya dahil olan tüm bankalar kamu, özel ve katılım bankaları olarak sınıflandırılabilir ve kârlılıklarının belirleyicileri ayrı ayrı incelenip ortak belirleyiciler saptanabilir. Böylelikle sektörle alakalı uygulanacak politikalara daha geniş bir perspektiften yaklaşmak mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- Abreu, M. ve Mendes, V. (2000). “Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Evidence For Some EU Countries”. Porto Çalışma Tebliği Ön Taslak
- Amusa, J., A. (2014). “Performance and Profitability Analysis in The Banking Industry” Being a term paper for advance microeconomics, Eastern Illinois University Charleston Illinois, USA
- Atasoy, H. (2007). “Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi ve Kârlılık Performansının Belirleyicileri”. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü
- Athanasoglu, P. P., Delis, M. D. ve Staikouras, C. K. (2006). “Determinants of Bank Profitability In The South Eastern European Region” Bank of Greece Working Paper No: 47
- Aydın, D. ve Başkır, B. (2013). “Bankaların 2012 Yılı Sermaye Yeterlilik Rasyolarına Göre Kümeleme Analizi Ve Çok Boyutlu Ölçekleme Sonucu Sınıflandırılma Yapıları”. Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, 29-47
- Belke, M. ve Ünal, E. A. (2017). “Determinants of Bank Profitability: Evidence From Listed and Non-Listed Banks In Turkey” Journal of Economics, Finance and Accounting, 404-416
- Bach, M. P., Dumicic, K. ve Sarlija, N. (2007). “Banking Sector Profit Ability Analysis: Decision Tree Approach” Conference Paper: 9th International Symposium on Operational Research SOR 2007, At Nova Gorica, Slovenia
- Coşkun, M. (2006). “Dünya’da ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi”. N. Aydın (Ed.) Bankacılık Uygulamaları. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1711, Eskişehir, 19-42
- Demirgüç-Kunt, A. ve Huizinga, H. (1999) “Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence” The World Bank Economic Review, 379-408
- Demirel, E., Atakişi, A. ve Abacıoğlu, S. (2013). “Bankacılık Faaliyet Oranlarının Panel Veri Analizi: Türkiye’deki Kamu, Özel Ve Yabancı Sermayeli Bankaların Durumu” Muhasebe ve Finansman Dergisi, 101-112.
- Dağıdır, C. (2010). “Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılık ve Makro Ekonomik Değişkenlerle İlişkisi”. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 25-33

- Doğru, C. (2011). “Kârlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması”. *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*, 47-75
- Eyceyurt Batır, T. ve Güngör, B. (2016). “Türkiye’de Bankaların Kârlılık Belirleyicilerinin Katılım Bankaları ve Mevduat Bankaları Bazında Karşılaştırılması” *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi*, 74-98
- Gülhan, Ü. ve Uzunlar, E. (2011). “Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 341-368.
- Güneş, N. (2015). “Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 265-282.
- İncekara, A. (2011). “Bankacılık ve Finansal Kurumlar”. *İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul*.
- İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E. ve Atioğlu, E. (2012). “Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 291-311
- Kaya, Y. T. (2002). “Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri: 1997-2000” *Bankacılık Düzenleme Kurumu MSPD Çalışma Raporları*, 2002/1
- Mert, M. (2016). “SPSS STATA Yatay Kesit Veri Analizi Bilgisayar Uygulamaları” *Detay Yayıncılık, Ankara*
- Molyneux, P. ve Thornton, J. (1992). “Determinants of European Bank Profitability: A Note”. *Journal of Banking and Finance*, 1173-I 178.
- Okuyan, A. O. ve Karataş, Y. (2017). “Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi”. *Ege Akademik Bakış*, 395-406.
- Reis, Ş. G., Kılıç, Y. ve Buğan, M. F. (2016). “Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 21-36
- Samırkaş, M. C., Evci, S. ve Ergün, B. (2014). “Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri”. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 117-134.
- Sarıtaş, H. ve Saray, C. (2012). “Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Analizi” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23-36.
- Saunders, A. ve Schumaer, L. (1997). “The Determinants of Bank Interest Rate Margins: An International Study” *Department of Finance Working Paper Series 1998*

- Sayilgan, G. ve Yildirim, O. (2009). “Determinants of Profitability in Turkish Banking Sector: 2002-2007” *International Research Journal of Finance and Economics*, 207-214.
- Sümer, G. (2016). “Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 485-508
- Taşkın, F. D. (2011). “Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler” *Ege Akademik Bakış*, 289-298.
- Tatoğlu, F. Y. (2013). “Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı”. Beta Yayınevi, İstanbul.
- Uluğ, M. (2016). “Parasal Aktarım Mekanizması ve Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Kanalıının Belirleyicileri: Panel Veri Analizi” *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Uluğ, M. ve Manso, J. P. (2016). “Global Crisis And Its Reflections On The Turkish Banking Sector” *Working Papers de Economia, Universidade da Beira Interior*
- Ünal, M. (2014). “Türkiye’de Finans Sektöründe Bankacılığın Yeri”. *İzmir Ticaret Odası Arge Bülteni*, 8-14
- Yalman N. İ., Işık, Ö. ve Koşaroğlu, Ş. M. (2017). “Türkiye’de Mevduat Bankalarının Kârlılığını Etkileyen Faktörler”. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 362-380.
- Yetiz, F. (2016). “Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 107-117
- KPMG International, (2016) “The profitability of EU Banks: Hard work or a lost cause?” <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2016/10/the-profitability-of-eu-banks.pdf> (erişim tarihi: 16.05.2018)
- KPMG, (2018) “Bankacılık: Sektörel Bakış” <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/tr/pdf/2018/01/> (erişim tarihi: 16.05.2018)
- Türkiye Bankalar Birliği. (TBB). “Bankalarımız Kitabı, 2016” <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar> (erişim tarihi: 16.05.2018)
- Türkiye Bankalar Birliği. (TBB). “İstatistiki Raporlar” <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (TCMB). Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS), <https://evds2.tcmb.gov.tr>
- Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu. (BDDK). “Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri” https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/16430tbs_temel_gostergeler_doc_turkce.pdf (erişim tarihi: 16.05.2018)

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Mesut KAMBAY
Doğum Yeri - Tarihi	İstanbul, 05.07.1992
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Rize Anadolu Öğretmen Lisesi, 2010
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü Antalya, 2016
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı Antalya, 2018
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Türkiye’de Bankaların Kârlılığını Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analiziyle İncelenmesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi Ve Basel Kriterlerinin Etkileri, Yüksek Lisans Dönem Ödevi, 2017	
Türkiye Elektrik Piyasası Ve Fiyat Regülasyonu Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Dönem Ödevi, 2017	
Türkiye’de Büyüme Ve Enflasyon İlişkisinin Zaman Serisi Analizi, Yüksek Lisans Dönem Ödevi, 2017	
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Hennes & Mauritz (H&M) Antalya, Ağustos 2017- Halen
E-Posta	mesutkambay@outlook.com